

WEELAT

**Agirê Newrozê
venamire!**

NAVEROK

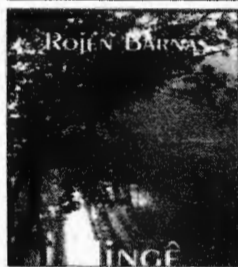
7

Düzgün Deniz: Li NÇM'ê bîranîna Mihemed Şêxo

11

Naci Kutlay: 'Bingeha nasnameya kurdî wêjeya devkî ye'

13

D.Ş. Tizyanî: Hinek berhemên nû derketî

Ji Xwendevanan

DI dîroka her gelî de gelek rojên bi nav û deng hene. Di dîroka Kurdistanê de jî ji van rojan yek jê Newroz e. Newroz, li hemberî koledaran serî rakirin û avakirina roja nû ya azad e. Îro jî neviyên Kawayê Hesinkar bi ronahiya berxwedana rêheval Mazlum Doğanan li hemberî dagirker û axayan, Mezopotamyayê ber bi azadiyê ve dibin. Ev agirê azadiyê yê pîroz bi berxwedana ciwanên welatê agir û rojê, roj bi roj geş dibe. Çiya û banî, deşt û zozan bi xwîna pakrewanan dibe ava jînê û li ser axa Medyayê diherike. Ew, vî warê şaristaniyê jî nû ve dikin baxçeyê azadiyê.

Em bi hêvî û şahiya wan rojên pîroz, Newroza we pîroz dikin.

GIRTIYÊN PKK'YI/BARTIN

WEKÎ hûn jî dibînin û dibihîzin mêtîngêrên tirk vî cejna mazlûman, cejna pîroz Newrozê, dixwazin berevajî bikin; jî eslê wê dîr bixin. Ji ber ku gelê kurd xwe pê dinase û hişyar dibe, ji ber ku dewleta zordar, hîn dil heye ku emelên xwe yê qirêjî li ser Kurdistanê bidomîne. Naxwaze ev cejn bi eslê xwe bê pîrozkarin.

Ji ber ku nikaribû qedexe bike, ev car idia kir ku qaşo Newroz jî orf û edelên tirkon tê. Ji wan were ye ku bi çend daxuyanî û belavok û afîşan dê Newroz bê guhartin, dê bibe, 'Nevruz.' Lê heke em neviyê Kawa bin, heke em neviyê Rustemê Zal bin û heke em evîndarê welatê Mem û Zînê bin, em vî yekê ne dipejirînin û ne jî li hember bédeng dimînin.

SERWEXT/ÊLIH

Newroz û rengêkî nîjadperestiyê

SAMÎ TAN

Ev hefte bi çalakiyên Newrozê tê xemilandin. Li gelek cihên Kurdistan û Tirkîyayê çalakiyên cur bi cur tîndar xistin. Dil dixwaze ku ev cejn jî aliyê gel ve bi azadî were pîrozkirin, lê mixabin hêzên kedxwar rê nadin pîrozbahiyêke bi vî rengî, ji niha ve dest bi pest û pêkûtiyan kirine. Taybetiyêke dewleta tirk heye, dema nikare rê li ber tiştê bigire, dest diavêje, çekeke jengarî; yanê naveroka wî tiştî tê valakirin, bi awayekî nîjadperestî lê xwedî tê derketin. Her wekî çawa berê "Heke komunîzm pêwîst be, wê jî emê binin" digotin, niha jî dest diavêjin nixê gelê kurd ên neteweyî. Pêşî-li cejna Newrozê xwedî derketin, niha jî li rengên neteweyî yên kurdî ên bi hezar salan xwedî derdikevin.

Di vî helwestê de rengê nîjadperestiyê dewleta tirk veşartî ye. Ev cureyê taybet a nîjadperestiyê ye. Li Êrdîma di bin destê komara tirk de çî tişt û kesê ku dixwaze li ser piyan bi-

mîne, divê tirkbûnê bipejirîne. Bala xwe bidinê dema mirovekî/e afrîkî dibînin jî ala xwe pê dibin maçkirin, an jî pê slogana "xwezî kesê ku bibêje ez tirk im' didin gotin.

Em kurd divê bi ser vî helwestê de herin, zorê bidinê ku wê biguherînin. Lewre heta ew helwest û nêzîktêdayîn neguhere, kurd nikarin hebûna xwe bi dewletê bidin pejirandin. Di vî warî de divê em hinekî serhişk bin, li hemberî gefên şûrkêşên dagirkeran serî netewînin, gava xwe bi paş de neavêjin.

Rast e, gelê kurd ne neteweperest e, biratî û wekhevîyê dixwaze. Lê mixabin hê gelek tirk jî ji wekhevîyê tirkbûna kurdan fêhm dikin. Dema devê xwe vedikin dibêjin: "Kurd û tirk, alevî û sunî çî ne em gişt di bin alekê de dijîn, em gişt tirk û misilman in." Ji misilmanîyê jî qesta wan mezheba hanefî ye. Lewre jî divê em bişik û guman li kesên ku dibêjin, "Navên me gelek in, lê paşnavê me Tir-

kiye ye" binêrin. Heke ew kes vî gotinê li ser navê sosyalîstiyê bikin jî,

Tê zanîn ku siyaset hostatiyê dixwaze, divê mirov gavên xwe bi hostatiyê biavêje. Ji bo vî yekê jî hewce ye mirov hem xwe, hem jî yê li hemberî xwe baş binase. Mixabin ên li hemberî me kurdan jî helwesteke şaristanî fêhm nakin. Çi gava ku tu aştî û biratiyê bixwazî ew zêdetir bi ser te de tîndar, ji wan werê ye ku tu qels ketiye, tu hew dikarî tiştêkî bikî, lewre tu aştîyê dixwazî. Divê em jî li gorî vî rewşê gavên xwe biavêjin. Bo nîmûne divê kes nikaribe ji niha ve sînor deyne ber mafê me yê çarenûsiyê! Her wiha divê em jî helwesteke nerm li hemberî 'tirkî'ya ku ew li ser me ferz dikin, nîşan nedin.

Di dawiyê de me divê bibêjin ku Newroz jî bo gelê kurd bûye sembolê berxwedan û azadiyê, pêwîst e em tu car wê bi dest gurgebozan ve bernedin. Bi tenê kesên ku doza aştî û azadiyê dikin, dikarin li Newrozê xwedî derkevin. Ji wateya vî cejnê ya dîrokî û efsaneyî wê de tir, wateya wê ya siyasî girîng e. Bi van hest û ramanan, em Newroza gelê kurd û gelên azadixwaz pîroz dikin û spasiyên xwe pêşkêşî kes û sazîyên ku pîrozbahî jî me re şandine, dikin.

Ev ne dengêkî jî rêzê ye

Q. DÊRSILAVÎ

"Hinek dikin, hinek jî dixwin." "Ma ga dike û ga dixwe?" Ev her du gotinên pêşiyên di jiyandê de gelek caran tîndar xistin (tîndar gotin)

Ga dike belê em (însan) dixwin. Ev zagona xwezayî (tabîî) çiqas adîlanê be jî tiştê tabîî ye û bêyî îradeya me dimeşe. Belê gotina dîtir "Hinek dikin û hinek jî dixwin" bi awayekî sîtemkarî hatiye gotin. Berê civakê tev dikir û bi tevayî dixwarin. Piştî peydabûna pergala çîmî (sîmf) di nava civakê de ku hinekan, hinekên din jî xwe re kirin kole, serf, rayer û gundî wan tev de kirin û tev de xwarin. Sîstem guherî, îca hinekan kir (xebitîn) û hinekan jî xwar. Kole xebitîn, efendiyên wan xwar, gundî xebitîn, senyor û axayan xwar. Vê gavê jî karker dixebitîn, patron û sermayedar jî dixwin.

Pêşiyên ev sîstem nepejirandin jî bi darê zorê dan pejirandin. Ji roja ku ava bû û heta niha li hemberî vî sîstemê nerazîbûn û serhildan jî berdeham e. Serfiraz nebûn. Ji ber ku sebebên serfiraz nebûna van serhildanan pir in, em zêde li ser nesekinin. Ev nerazîbûna vî sîstemê jî nav civakê demeketiye û berdeham e.

Dem derbas bû, sîstem kevnar bû, demek dîtir hat hinek rabûn; gotin: Emê

Dîsa hêvî û gumana jar û rebenan tefiyabû, melûl, melûl difikirîn. Di vî demê de me dît ku dengêkî berz ji Zagrosan bilind bû. Me dît ku wî dengî li Cûdî, li Gebar, li Herekolê, li Sîpanê Xelatê, li Nurhaq, li Bagok, li Sinaxtê olan da.

vî sîstemê biguherînin, emê çîna rakin. Emê sistemeke nû ava bikin. Wê "Her kes bike û her kes bixwe, wê mirov bêşer û bêpevçûn, bi biratî bi hev re bijîn, wê kes kesî jî xwe re neke dîl û kole. Bi kurtayî emê dinyayeke di nava aştî û azadiyê de ava bikin." Di serî de pir kesan tiştêkî ji van fêhm nekir. Yeko, yeko mirovên zana û çeknas xwe li wan girtin. Ji ber ku daxwaza wan a jar û rebenan bû, roj bi roj kom bûn û rêxistinên wan jî zêde bûn. Gelek gelên dinyayê bi rêberiya fikir û ramanên wan azadiya xwe bi dest xistin. Tesîra bayê azadiyê li hemû der û welatan çê bû, me dît ku pê re tirsek kete dilê zalim û mijokan. Burjûwazî jî ber van egeran dest bi êrîşan kir. Bi ser şoreşgeran de çûn, carinan bi bertîlê, carinan bi fenan; hinek jî rê vegerandin, hin jî kirin hevalbendê xwe. Bi diz û keleşiya xwe rê û şop şolî kirin. Gelek egît û leheng xistin dafik û kemînan. Ew jî hev re kirin dijmin, hêvî û gumanên wan şikandin. Pêl û rêdanên pola nerm kirin û rê li ber wan wînda kirin. Ev rewş li welatê me jî bi vî rengî bû. Dîsa hêvî û gumana jar û rebenan tefiyabû.

Di vî demê de me dît ku dengêkî berz

û bilind ji Newala Zagrosê bilind bû û ber bi me ve hat. Me dît wî dengî li Cûdî, li Gebar, li Herekolê, li Sîpanê Xelatê, li Nurhaq, li Bagokê, li Sinaxtê jî olan da û wiha digot: "Ez im dengê tohildanê, ez im dengê jar û rebenan, ez im gaziya bêhêvî, ez im tuxmê hezar salî, ez im zîla bin kevîr" û dîsa jî wiha berdeham dikir: "Xwe li dengê min bigirin, ezê tariyê biçirînim. Ezê ewrê reş û tarî biferkînim, ezê dîrokê biniyîsînim, ezê rûşeya hezar salan paqij bikim."

Heta demekê gelek jî dost û dujmin pê kenîyan û gotin: "Tuyê bi vî halê xweyî perîşan çawa bibî hêviya me û ya gelê xwe." Belê bandora vî dengî ew qas dijwar bû ku di demeke kin de dost û dijmin zû ji xew rakirin, ê bi şeref û namûs lê bi cesareta xwe kêm, li ola (dost hevalê) xwe vegeyriyan û bûn ar û pêt. Hişyar bûn, gotin: "Ev deng, ne wekî her car e, ev deng dengêkî cuda ye." Tirs û xof ket dilê wan, vî dengî mejiyê dijminan çelq kir. Ew dînan û har bûn, kef bi devê wan ket, nema zanbûn ku wê çî bikin.

Ev jî bi me dide zanîn ku ev deng ne dengêkî jî rêzê ye. Ji bo miletê kurd bingeha jiyandê ye.

KOMELEYA Mafên Mirovan (IHD) rapora xwe ya der barê îhlalkirina mafên mirovan a meha reşemiyê weşand. Li gorî raporê 7 kes bi faîlî meçhûlan hatine kuştin, 6 kes di bin çav de û bi îşkenceyê hatine kuştin.

Di şer de 43 kes hatine kuştin. Ji bilî van 8 sivil hatine kuştin û 8 jî birîndar bûne. Dîsa 7 kes di bin çavde winda bûne, 25 kes hatine îşkencekirin, 964 kes ketine binçav, 44 kes hatine girtin, 2 gund hatine valakirin, 15 weşanên muxalîf hatine berhevkirin, 54 sal cezayê hepsê li rojnamevan û weşankaran hatiye birîn, 32 rojnamevan hatine binçavkirin.

HELSINKI WATCH: Li Tirkiyeyê îhlalkirina mafê mirovan didome. Komîleya Çewdêrî ya Mafên Mirova rapora xwe ya li ser îhlalkirina mafên mirovan a li Tirkiyeyê weşand. Li gorî raporê hikûmata Refahiyolê sozên ku heta niha ji bo mafên mirovan daye neanîne cih û hê jî li Tirkiyeyê mafên mirovan bi awayekî berfireh tê îhlalkirin.

Her wiha komîleyê ji rayadarên dewleta tirk daxwaz kirin ku bi giranî li ser heft xalên ku wan kifş kiriyê, mafên mirovan neyên îhlalkirin. Ji van bi giranî rakirina Rewşa Awarte a li Kurdistanê û rakirina tadeyên li ser rêxistinên sivil, tên xwestin.

NÛÇE

Agirê Newrozê venamîre

Ji Kovara Nûbiharê Ali Karadeniz: "Dewlet dixwaze gel ji pîrozkirina Newrozê dût bixe. Piştî ew qas kuştin û zordariyê kes nema bawer dibe ku ev cejna dewletê ye. Newroz ji destpêkê heya îro roja azadiyê ye. Xwedîderketina dewletê ya li Newrozê dişibe kesên ku eleqeya wan bi îslamiyetê re tune ye, lê rojiye digirin."

Politîkayên dewleta tirk yê li dijî kurdan bi tenê bi kêrî tiştêkî hatine. Wan politikayan bes pêkanîna (mîzah) kurdan xurtir û dewlementir kirine. Dewleta tirk niha jî piştî hezar salan bi xwe hesiya û dibêje 'Newroz cejneke neteweyî ya tirkan e.'

Gel û netewe hest û ramanên xwe yê herî hêja û bedew bi stranên xwe tînin zimên. Dilên, şahî, êş û janên neteweyan herî zelal xwe di mûzîka wan de didin der. Gava ku mirov li stranên kurdan dinêre bi sedan stran li se Newrozê hatine gotin û hê jî tînin gotin. Lê, di zimanê tirkî de heya îro ji bo Newrozê stranek nehatiye gotin.

Di rojhilata Navîn de gelek gel û netewe cejna Newrozê pîroz dikin. Lê Newroz ji layê kurdan ve bi motifên ramiyarî (siyasî) tê xemilandin.

Gelo dewlet bi kîjan armancan dixwaze naveroka Newrozê berevajî û vala bike? Tirsê dewletê ya rastîn çi ye? Ma dewletê di vî karî de wê bi ser bikeve? Ev çalakiyên dewletê ji bo çareseriyê pirsgirêka kurd nişana politikayên çawa ne? Li ser vî mijarê dîtin û ramanên hin kes û saziyan girtin.

Dewlet dixwaze Newrozê dejenerê bike

Cigirê Serokê Giştî yê HADEP'ê Sedat Yurtdaş, der barê armanca dewletê ya pîrozkirina Newrozê de, bal kişand ser berxwedanê gel ya li hemberî çewsandin û zordariya dewletê. Yurtdaş da zanîn ku gelê kurd tevî ew qas çawsandin û zordariyê dev ji Newrozê bernedaye ji ber vî yekê dewlet bi van kirinan dixwaze naveroka Newrozê vala bike. Yurtdaş girêdayî van gotinên xwe da zanîn ku êdî dewlet Newrozê bi awayekî fermî pîroz dibe, ji aliyekî ve ev qebûl-

kirina rastiya gel e.

Yurtdaş, li ser qedexebûna Newrozê ya li hin deveran jî diyar kir ku dewlet bi vî yekê dixwaze ku Newrozê asimîle bike.

Yurtdaş jî bo armanca rastîn ay dewletê jî da zanîn ku dewlet dixwaze Newroz bi manaya xwe ya hezar salan neyê pîrozkirin.

Cigirê Serokê Giştî Yurtdaş daxuyand ku, dewlet nema dikare Newrozê jî rastiya xwe dût bixe.

Çalakiyê li dijî tevgera kurd

Ronakbîr û Rektore Zanîngeha Azad Fikret Başkaya, çalakiya dewletê ya ji

bo pîrozkirina Newrozê, di rastiya xwe de wekî çalakiyê li dijî tevgera kurd nixand û da zanîn ku dewlet bi kirinên vî rengî ji aliyekî ve jî dixwaze çareseriyê ya xwe bi kurdan bide pejirandin. Başkaya li ser vî yekê wiha axivî: "Lîstina bi Newrozê, di rastiya xwe de daxwaza manûpûlekirina tevgera kurd nişan dide. Lê, di vî qonaxê de ez ne bawer im ku wê bi ser bikeve."

Mamoste Fikret Başkaya da zanîn ku dewleta tirk jî mêj ve xwediyê helwesteke bi vî rengî ye li hemberî tiştên ku nikare pê re serî derkeve.

Ev çalakiyê kontrayî ye

Xebatkarê Kovara Jiyana Rewşen Cemil Denli ev helwesta dewletê wekî çalakiyê kontrayî bi nav kir û da zanîn ku armanca dewletê bindestkirina çand û neteweya kurd e. Denli da xuyakirin ku dewlet dixwaze bi awayekî kontrayî Newrozê bike 'faîlî meçhûl'.

Denli da zanîn ku Newroz ji bo kurdan sembola xwedî-derketina li nasnameya neteweyî ye. Cemil Denli afirandina mîtosa Kawa wiha rinxand: "Gel gava ku dikevin tengasiyê qehremanan diafirînin û wan qehremanan jî xwe re dikin meşale û di riya wan de dimeşin. Bi vî awayî gel xwe ji tengasiyan xelas dikin. Ev pêwistiyeke civakî ye. Niha jî şervanên li ser axa welêt kawayên nûdem in."

Ev kirin rengê çareseriyê dewletê nişan dide

Gerîndeyê Giştî yê Rojnameya Hêvî Fehim Işık, daxuyand ku gelê kurd digel ew qas zilm û zordariyê têkoşîna xwe bi pêş ve biriyê. Ji ber vî yekê dewletê dest bi 'asimilasyona spî' kiriyê û li çand, dirok û edebiyata kurdan xwedî derketiyê. Işık bi bîr xist ku di Rojhilata Navîn de gelek netewe Newrozê pîroz dikin, lê tirk gelekî dûtir vî cejnê ne.

Rojnameger Fehim Işık gotina wiha bi dawî anî: "Berê jî binî ve hebûna kurdan red dikirin. Êdî nikarin hebûna kurdan înkâr bikin. Îcar dixwazin hebûna kurdan li gorî daxwazên xwe bipejirînin û bidin pejirandin. Ji ber ku ji bilî guherîna politikayên dewletê tu rê tune ye, mecbûr in ku biguharin."

Newroz sembola azadiyê ye

Ji kovara Nûbiharê Ali Karadeniz piştî ku sedema helwesta dewletê êskere kir, da zanîn ku dewlet di qada navneteweyî de diket tengasiyê, lewre jî xwest vî cejnê meşrû bike û xwe ji tiştên ku çêdibûn rizgar bike û got: "Bi vî kirina xwe dewlet dixwaze gel ji pîrozkirina Newrozê dût bixe. Piştî ew qas kuştin û zordariyê kes nema bawer dibe ku ev cejna dewletê ye. Newroz ji destpêkê heya îro roja azadiyê ye. Xwedî-derketina dewletê ya li Newrozê dişibe kesên ku eleqeya wan bi îslamiyetê re tune ye, lê rojiye digirin."

MAZLUM DOĞAN

Piştewaniya Navneteweyî Ji bo Azadiya Welat

Ev nivîs, di kovara almanî Kurdistan Brief de derket. Nivîs helwesta dewleta tirk a li dijî zimanê kurdî û weşanên bi kurdî, bi taybetî Welat, Welatê Me û Azadiya Welat tîne zimên. Nivîskarê nivîsê MARLON WERNER e û nivîs bi almanî ye. Ji ber nebûna kesên ku bi kurdî û almanî baş dîzanin, nivîs pêşî li tirkî wergerandin û pişt re jî METIN AKSOY ew li kurmancî wergerand.

Welat, Welatê Me, Azadiya Welat an jî helwesta dewleta tirk li hemberî weşanên kurdî. Li Stenbolê di pûşpera sala 1996'an de buroşûrek li kesên ku beşdarî Konferansa HABITAT II bûbûn, hat belavkirin. Ev buroşûr li ser daxwaza dewletê hatiye amadekirin û bi navê "Di Rastiya Tirkîyeyê de Kurd û Terora PKK", di buroşûrê de qaşo li ser mafên mirovan bi awayekî berfireh hatiye rawestandin û di beşeke broşûrê de jî bi sernavê "Li Tirkîyeyê zimanê kurdî qedexe ye?" ji rewşa zimanê kurdî re hatiye veqetandin û Azadiya Welat mînak hatiye nîşandan. Lê di wê buroşûrê de astengiyên li berî weşan û belavkirina rojnameyê bi awayekî qurnazî û bi qestî hatiye veşartine.

Azadiya Welat dîwajoya Rojnameya Welat e ku di 22.2.1992'an de dest bi weşanê kiribû. Vê rojnameya hefteyî piştî hejmara 115'an ji ber pest û pêkutyên dewletê weşana xwe da rawestand. Rojname di 20.11.1994'an de çarêke din bi navê "Welatê Me" derkete holê. Tadeyên dewletê wisa li ser rojnameyê zêde bûn ku weşana vê rojnameyê jî piştî hejmara 46'an hate rawestand. Ji 21.1.1996'an vir ve rojname bi navê Azadiya Welat weşanê dîke.

Ev rojname li Tirkîyeyê û li Kurdistanê Tirkîyeyê rojnameyê hefteyî û tekane rojnameya xwerû bi zimanê kurdî ye. Bi zimanê kurdî rojnameyê ku rojane weşanê dîke vê gavê nîn e. Navenda Rojnameyê li Stenbolê ye. Li ber weşanê kurdî piştî bi salan politîkayê asimilasyonê û pêkutyên bûye asteng. Di destpêkê de 27 hezar firotina rojnameyê eleqeya xwendevanên zimanê

kurdî destnîşan dîke. Ev hejmar heke bi weşanên tirkî yê heftane re were rûberkirin hejmareke pir mezin tê qebûlkirin.

Di qada navneteweyî de hatiye qebûlkirin ku pêwistiya parastina ziman, çand û nasnameya hindikahiyan heye. Ew parastina zimanên hindikahiyan himê bingehîn ya seretaya parastina hindikahiyan

e. Rewş a weşanên bi kurdî helwesta Tirkîyeyê asimilasyonê jî derdixe holê.

Çend nîşeyên dirokî: Dirok

û şop
Di destpêka sedsalê de li Misrê, li Îngilistanê û

Swêdê bi zimanê kurdî bi awayekî peryodîk kovar û rojname dihatin çapkirin. Bi piranî li ser mijarên olî dihat nivîsandin. Di dema di Împaratoriya Osmanî de jî berhem û weşanên kurdî heta avabûna komara tirk a di bin rêberiya Atatürk de heta sala 1923'an hatin weşandin. Ji bar doktorîna dewleta tirk ya nijatperestiyê zimanê

kurdî di salên pişt re bi awayekî veşarî weşanên kurdî dixistine Tirkîyeyê. Mirov ji vê re mînak rojnameya Hawar ku li Şamê ji aliyê rewşenbîrên kurd ve hatiye weşandin nîşan bide.

Piştî sala 1960'î ku cuntaya leşkerî

çêbû zagoneke bingehîn a ku hinekî aş-tîxwaz dixuya derket. Rewşenbîrên kurd xwestin zimanê kurdî bi wan bidine qebûlkirin û weşanên bi navê kurdî û naveroka wan tirkî weşandin. Nivîskarên rojname û kovaran hin caran cesareta kirin ku şîr û stranên kurdî di rûpelên çand û hunerî de

biweşînin. Her wiha nivîskar û rewşenbîrê kurd

ê navdar Musa Anter ku di salên 1960'î de li Uşakê İsmet İnönü ji aliyê gel ve tê protestokirin helbestekê dinivîsîne, naveroka helbestê gel rexne dîke. Têvî ku tu kes li naveroka helbestê nanihêre Musa Anter xayîn hate îlankirin. Musa Anter di 20.9.1992'an de ji aliyê hêzên nîşanê tarî ve hate kuştin.

Kesekî ku ji bo serbestiya zimanê

kurdî têkoşîna daye ji rewşenbîrê kurd û xwendiyê rojnameya Özgür Ülkeyê û Serokê Parlemantoya Kurdistanê ya Derveyî Welat Yaşar Kaya ye.

Di salên 1967-68'an de alfabeya zimanê kurdî û di sala 1968'an de jî berhema nivîskarê kurd Ehmedê Xanî Mem û Zîn ku di sedsala 17'yan de nivîsandiyê, hem bi zimanê kurdî hem jî bi tirkî wekî pirtûk hate weşandin. Bi biryara qedexekirinê û cezadayînê rê li ber vê çalakiyê jî hate girtin.

Berî darbeya 12'ê rezbera 1980'yî di pratîkê de qedexeya li ser zimanê kurdî jixwe hebû, lê piştî cuntayê ev qedexeya bi madeya 2932'yan zeximkirin. Qanûna bi navê deng, Qanûna Têkoşina bi terore re ku hate çêkirin ew qanûn jî holê rabû û bikaranîna zimanê kurdî nivîsandin û weşanvanî bi awayekî teorîk serbestî bi dest xist. Di Zagona Bingehîn a Tirkîyeyê de zimanê tirkî hê jî zimanê fermî ye. Wekî gotina Serdozgerê Komarê yê Amedê heke zagona tekûz bîkevin pratîkê wê derkeve holê ku zimanê kurdî qedexe ye. Bi vî awayî perwerdehiya bi zimanê kurdî ji aliyê rêvebirên dewleta tirk ve tê redkirin.

Bi vî mabestê, armanca kesên ku rojnameyê derdixin vejiyandin û pêşvebirina zimanê kurdî ye ku ji ber qedexeya asimilasyonê bi sedan salan qismen hatiye jibîrkirin. Ew ji lêkolînên akademyên kurdî û bi taybetî jî yê Başûrê Kurdistanê sîd werdigirin. Bi vî awayî jî bo ku gelê kurd bi dewlemendiya zimanê kurdî bihesînin, xebatê dikin. Bi her sê zaravayên zimanê kurdî: Kurmancî, zazakî û soranî weşanê dikin.

Naveroka rojnameyê bi giştî li ser dirok, civak, politîka, çand û jiyana gelê kurd e. Xebatkar û nivîskarên rojnameyê wekî karmendan dixebitin û rê li ber kesên ku bixwazin binivîsinin jî vekirî ye. Her kes dikare binivîsîne û xwe tê de îfade bike. Der heqê rojnameya Welat de sê doz hatine vekirin. Berpîrsê Karê Nivîsaran Mazhar Günbat ji her dozêkê 24 meh cezayê hepsê û bi milyonan jî cezayê peran xwar. Sê doz jî li rojnameya Welatê Me hatine vekirin, Berpîrsê Karê Nivîsaran yê Welatê Me Mehmet Gemsiz jî sê sal cezayê hepsê û 500 milyon jî cezayê peran lê hate birin. Û cezayê mehekê ya girtîna rojnameya Welat hate dayîn. Li aliyê din Berpîrsê Karê Nivîsaran yê Rojnameya Welatê Me Mehmet Gemsiz jî ber ku di dadgehê de xwest bi kurdî biaxive çil rojî di girtîgehê de ma. Axaftina wî jî di belgeyên mehekemeyê de bi vî awayî hatiye nivîsandin: "Bersûc bi zimanekî ku nayê zanîn axivî". Piştî vê bûyerê Mehmet Gemsiz di dadgehê de eynî îfade bi zimanê tirkî da û hate berdan. Li gorî peymanên navneteweyî mafê bersûcan heye ku bi zimanê xwe yê zikmakî îfadeya xwe bidin, lê rewîşteke dadgehên tirk heye ku di dozên kurdan de wergêr naynin. Li gorî mantiqê tirka anîna wergêr tê wateya qebûlkirina zimanê kurdî. Lewre jî naxwazin ku bersûc bi zimanê xwe beravaniya xwe bikin.

Dûmahîk Rûpel 15

Dahûrîna peyvvan (10)

Di destpêkê de min bawer nedikir ku ez dê dahûrîna peyvvan ev çend dirêj bikim. Ez çiqas bi ser de diçim ew qas jî ez bi mijarê ve tême girêdan û ez li peyvên din jî vedibim. Me çend peyvên din jî ji hev kirin û ew dahûrandin.

mak: Peyv ji du hêmanan, ji /ma/ û /k/yê/ hatiye pê. Peyva hîmî /ma/ jixwe navdêr e bi alîkariya parkîta (paşgira /k/yê/ careke din jê navdêr hatiye çêkirin. Her çiqas îro di kurmançî de /ma/ bi serê xwe neyê bikaranîn jî ew ji aliyê wateyê ve di şûna /da, dê/ de ye. Ew peyv, ango /ma/ di kirdkî (kirmanckî, dimilkî) de pir tê bikaranîn; çendî di vî zaravayê kurdî de peyva /da/ jî bê bikaranîn.

Di kurmançî de /mak/ bêhtir ji bo heywanên ku dizên û hêkan dikin tê bikaranîn.

Em li ser parkîta /k/yê/ jî hinek agahiyê bidin. Ev parkît pir nayê dîtin, lê belê dîsa jî em bîyî ku zorê bibînin lê rast tî. Nimûne:

*bira û birak bin+kiras+k
rê û rêk ber+dil+k*

keyxwe: Ev peyva hanê ku wekî keyxwê û kêfo jî tê bilêvkerin, ji /key/ û /xwe/ pêk hatiye. Di kurdiya kevn de /key/ di wateya qral de ye; /xwe/ jî cînavk e.

Keyxwe, tê wateya keya, ango muxtar. Peyva /keya/ jî, peyveke hevedudanî ye; ji /key/ û jî parkîta /a/yê/ çêbûye. Ji bo parkîta /a/yê/ çend nimûne:

zan+a, mal+a, kar+a, bez+a ...

Her wiha dîsa peyveke hevedudanî ku ji /key/ê hatiye çêkirin heye: keyxuda. Ev peyv jî tê wateya kehyaya farisî û

seyîsa erebî. Em vê jî bibêjin ku /kehya/ya farisî û /key/ya me ji aliyê teşeyê ve yek e, lê belê wateyên wan jî hev cuda bûye.

desmal: Ev peyv ku rastiya wê /destmal/ e li devera Farqînê jê re /kemmik/ tê gotin, ji du hêmanan çêbûye; ji navdêra /dest/ û jî parkîta /mal/ê. Li vir tiştê ku em dê li serê rawestîna parkîta /mal/ e. Ev parkît ji lêkera /malandin/ê hatiye. Teşeyê ve lêkera hanê jî /malaştin/ e. Îcar parkîta /mal/ ji raweya lêkera fermaî hatiye bidestxistin. Nimûne:

Bi+mal+e; li vir /bi/ ya fermaî,

Peyva "gustîrk" jî sê parçeyan hatiye pê û bi awayên wekî *gustîlk, gustîl, gustîlî û gustîrk jî tê bilêvkerin. Her wiha navekî wê jî hungulîsk e. Ev peyva hevedudanî ji pêrkîta /gû/, ji navdêra /stêr/ û jî parkîta /ik/ê hatiye pê.*

/mal/ koka raweya fermaî û /e/ jî qertafa lêkera bûnê ya kesê sêyemîn ê yekjimar e.

Bi qonaxa demê re /mal/ êdî bûye wekî parkîtekê. Lê tiştê heye, çî peyva ku bi alîkariya wê hatiye çêkirin tîkiliya wê bi paqijiyê re heye. Jixwe /malandin/ û /malaştin/ tîna maneya pak-kerin, paqij-kerinê. Ji bo parkîta /mal/ê nimûne:

Pêş+mal an jî pêş+mal+k

dezgîn: Ji du hêmanan çêbûye; ji /dest/ û jî parkîta /gîn/ê. Di kurmançî de mirov pir leqayî parkîta /gîn/ê dibe. Ji ber ku navdêra /dest/ hewceyî ravekirinê nake, em dê li ser /gîn/ê bisekinin. Çawa me got, /gîn/ parkîta e û pê gelek peyvên ku hatine çêkirin hene. Mînak:

xwez+gîn, lez+gîn, miz+gîn, xem+gîn, nav+gîn, tê+gîn...

gustîrk: Peyv ji sê parçeyan hatiye pê û bi awayên wekî *gustîlk, gustîl, gustîlî û gustîrk jî tê bilêvkerin. Her wiha navekî wê jî hungulîsk e. Me got ku /gustîrk/ jî sê hêmanan çêbûye, em wê jî hev dahûrinin: Peyv ji pêrkîta (paşgira) /gû/, ji navdêra /stêr/ û jî parkîta /ik/ê. Dibe ku ev dahûrin jî hinekan re seyr (ecêb) were; em pêşî jî bo pêrkîta /gû/yê hin nimûneyan pêşkêş bikin:*

gû+hesin, gû+sinc, gû+stêrk...

Ji bo bibîrxistinê em çen mînakên jî

wekî stêrkan.

Dibe ku navê *gustîrkên bêqaş, yên xelekî jî hungulîsk be.*

Ji bo ku em mijara dahûrîna /gustîr/ê hîn bêhtir ronî bikin, em dê peyvekê hildine destê xwe û bidine xuyakirin ku ew peyv çawa hem ji aliyê wateyê ve û hem jî, ji aliyê teşeyê ve bi qonaxa demê re guheriye. Peyva me /kun/ e; ew îro mîna /qul/ jî tê bikaranîn. Ji hêla din ve peyva /qûn/ jî heye. Gava em van her sê peyvvan bidine ber, em dê bibînin ku ji aliyê teşeyî ve dirûvê van hev nagire, lê di rastiya xwe de her sê jî yek peyv in. Bere bere guherînê de çêbûye, hem jî hêla teşeyê û hem jî ji hela wateyê ve.

/kun/ û /qul/, ji aliyê wateyê ve yek in, em ji layê teşeyî ve li ser van bisekinin. Di zimanê me de dengên /k/ û /q/yê/ bi hev û dengên /n/ û /l/yê/ jî bi hev diguherin. Ji bo herduyan nimûne:

*kam û qam, silk û silq
nivîn û livîn, antax û altax*

Di peyvvan de îcar em vegerin ser peyvên /qûn/ û /kun/ê. Ji ber ku me derbarê guherîna dengên /k/ û /q/yê/ bi hev û /l/ û /n/yê/ bi hev, agahî dan em dê tenê li ser bihevguherîna dengên /u/ û /û/yê/ rawestîna. Nimûne: *hûn û hun, bihurtin û bihûrtin, stu û stû, guman û gûman...*

Di peyvvan ravekirina de xweş diyar dibe ku her sê peyv di destpêkê de ji her alî ve yek bûn e û pişt re li wate û şeweyên din dageriyane.

ZANA FARQÎNÎ

Bîranîna Mihemed Şêxo

HELÎM YÛSIV

Berî demekê, di roja 9'ê adarê de, li Zanîngeha Helebê komcivîneke xort û qizên kurd saz bû, hejmar gihişt çil kesî, ev komcivîn li malekê jî bo salvegera 8'an mirîna hunermend M.Şêxo bû. Piştî ku jînenigeriya wî hate xwendin, "Ecewid" çend stranên M. Şêxo gotin û gotara Koma Xanî ya Wêje û Çanda Kurdî hat xwendin. Piştî re her du hunermendan Mistefa Osê li ser kema û Ehmedê Çep li ser Bizqê çend awazên şêrîn pêşkêş kirin. Komcivîn bi çend stranên dengbêj "Rêber" qediya. M.Şêxo, di sala 1948'an de li gundê Xecokê li herêma Qamişlo hatibû dinyayê û li vê dinyaya xîz çil û yek sal di teqereq û êşê de derbas kirin, hetanî ku nexweşiya bêbext sala 1989'an di 9'ê adarê de cendekê wî spart mezêlê Hilêlikê û zarokên xwe "Felek û Brehîm û Birûsk" spartîna bahoza-bêkesiyê. Bi rastî ev xortên ku ev bîranîn li dar xistin hêjayî spasîyê ne, lê tevî wîlo jî rê li ber gelek pirsên bi êş û azar vebibûn. Çima ev hezkirina germ di jiyana hunermend de nayê

zîmên. Çima xelkên me ji faşan tenê hez dikin. Çima em ji miriyan tenê hez dikin. Ev dijminayî bi saxan re jî bo çî ye? Çima di civaka me de mirovê biserketî bi dijmin û zimandîrêjiyê tê dorpêçkirin? Şaxên vê babetê xwe berdidin meydana tîkiliya hunermend bi xelkê re. Ji bo ronîkirina vê pirsgerêkê emê du wêneyan bidin ber çavan.

Psîkolojiya gel û hunermend di jiyana wî mirîna wî de. Di dîroka me de tê zanîn ku "Gihayê hawşê tal e" ango mirovekî biserketî be, balkêş be; çî di warê huner de, çî di warê tore û nivîsandinê de be xelkê me bi çî çavî lê dinêrin? Huner û nivîsandin bi xwe yan şerm e yan jî dînbûn û karê kesê bêkar e. Ew pîrî çaran tawanbar e, gunehkar e û navê wî bi neqencî tê zîmên. Li hemberî hunermendê jî derveyî rêxistinên konevanî, dema çeka siyasî û konevaniyê tabî bû, nema dikaribûn bigotana ew noker e, dibêjin ew bêsinc e (bêexleq) bê mejiyekî saz e û jî jiyana gel dîr e, rûmeta civak û xelkê nas nake. Ango çeka bêsinciyê li dijî wî bi kar tînin, sedem ew e ku kêfa xelkê me ji biçûkkirina mirovê dilmezin re tê. Nikarin mirovekî bejnîlind di nav xwe de sax bibînin, çimkî ev bejnîlindî dibe problem, dema kinbûna bejnê wan dide xuyakirin. Ne ku dixwazin bejnê bilind zêde bibin, belê bi hemû çek û hêza xwe dixwazin wê bejna bilind bişkinin, kesên bejnîlind bixînin, nav û dengê wan hildiveşînin. M.Şêxo yek ji van ên bejnîlind

bû. Yek ji van ên ku di jiyana wî de jî bin çengên wî û jî bîrîkên wî dijmin diweşîyan. Mirov kûr binêre wê bibîne ne tenê dagirker hunermend û nivîskarên me dikujin belê gel bi xwe jî beşdarî vê kuştinê dibe. Kuştin ew e dema ku nivîsar û pirtûkên nivîskarekî me neyên xwendin. Dema ku bi hezaran jî gelê me hebin ku dikarin bi milyonan pere û dolaran li ser çixarê û çîmên spî û solên xweşik birjînin, lê pirtûkekê buha bibînin. Dema mirovek huner û xweşîkbûnê biçîne û dijminayî û sersariyê biçîne. Gelo wê rewşa vî mirovî çawa be. Ev rewş duh ya M.Şêxo bû û îro ya me ye. Lê belê mirîna hunermend bobelat bi xwe ye. Wêneyê duduyan ev e: Piştî mirîna hunermend û rewşên birêzî guherîna seyr û mezin di psîkolojiya xelkên me de çêdibin. Ew bi xwe yê ku di jiyana xwe de ne tiştê û bêsinc û bînxir bû, di mirîna xwe de, jî nişka ve dibe şehîd, mezin dibe, dibe leheng û bi hezaran destên ku di jiyana wî de kevîr lê dibarandin cenazeyên wî hildidin jor û wî dikin pexemberê gel.

Gelo ku em carekê tenê di jiyana de li hev du xwedî derkevin ne çêtir e ji hezar çaran lê xwedîderketina piştî mirîna. Daxwaza me ew e ku ev roj bibe bangeke bilind ji bo ku em careke din hunermendên xwe yên sax bi "celta" nekujin û pêwîst e ji Bavê Felekê re bê gotin, hetanî ku em hebin wê dengê te hebe. Tu sembola şîna me yî.

Li gorî rapora MGK'ê nifûsa kurdan

Dewletên ku Kurdistan li hev par-kirine, heta niha di hejmartinan de nehiştine ku hejmara rastîn a gelê kurd derkeve holê. Lewre li gorî wan kurd an tirk in, an faris an jî ereb in. Lê ew dewlet li ser nifûsa kurdan raporên veşarî amade dikin û ji bo ku rêjeya zêdebûna nifûsa kurdan kêmbikin.

SAMÎ BERBANG

Kurd li ser rûyê cihanê wekî gelê herî zêhfê bédewlet tê binavkirin. Li hejmara kurdan li gorî hinekan bi giştî 20 milyon e, li gorî hinekan jî li dora 40 milyonî ye. Sedema vê yekê jî tercihen siyasî ne. Lewre dewletên ku Kurdistan li hev par-kirine, heta niha di hejmartinan de nehiştine ku hejmara rastîn a gelê kurd derkeve holê. Li gorî wan kurd an tirk in, an faris an jî ereb in.

Lê ew dewlet li ser nifûsa kurdan raporên veşarî amade dikin û ji bo ku rêjeya zêdebûna kurdan kêmbikin, li hin çareyan digerin. Çend mehan berî niha Lijneya Ewletiya Neteweyî (MGK) ya Tirkîyeyê raporek amade kiribû, di vê raporê de li ser nifûsa kurdan wiha dihat gotin: "Rêjeya zarokanî û zêdebûna nifûsê li herêma ku kurd lê dijîn pir bilind e. Ew rewş digel xurtbûna neteweperweriya kurdan li hundir û li derve, dikare hevkeşeya nifûsê ya Tirkîyeyê xera bike û di dahatûyêke dirêj

de wekî xetereyekê derkeve pêşberî me. Li gorî lêkolînan wê rêjeya nifûsa kurdan di sala 2010'an de bibe %40'ê nifûsa Tirkîyeyê û di sala 2025'an ew rêje dibe %50'yê nifûsa Tirkîyeyê.

Digel vê rewşê gava neteweperweriya kurdan ji derkeve pêş, beramberî nifûsê wê hejmara mebûsên kurd ên di meclîsê de jî zêde bibe, ew jî dikare encameke xerab derxe meydanê. Lewre jî pêwistî bi kampanyaya plankirina nifûsê heye. Divê em dest biavêjîr bergiriyên radîkal ên mîna ji malbatên zarok re pak û ji malbatên pir zarok

Tablo 1

Nifûsa texmînî (1993)			
Welat	Nifûsa giştî	Nifûsa kurdan	%
Iran	61 milyon	6.1 milyon	%10
Iraq	19 milyon	4.4 milyon	%23
Suriye	13.2 milyon	1.1 milyon	%8
Tirkîye	60 milyon	13 milyon	%22
YDS		500 hezar	
Giştî		26 milyon	

standina bacê."

Em nixandinên siyasî yên vê raporê deynin aliyekî, hewl bidin ku nifûsa kurdan a li Tirkîyeyê jî raporê derxin.

Tê gotin ku niha nifûsa Tirkîyeyê 65 milyon e. Rêjeya zêdebûna nifûsa Tirkîyeyê salê %2.3 ye. Her wiha rêjeya zêdebûna nifûsa kurdan salê %3.3 e. Li

Tablo 2

Li herêman rêjeya nifûsa kurdan		
Herêm	1965 (%)	1990 (%)
Marmara	1.24	6.09
Ege	0.36	3.93
Bahra Spî	4.98	8.95
Anatola Navîn	4.13	5.53
Bahra Reş	0.51	0.50
Rojhilat	38.87	41.96
Başûrê Rojhilat	64.24	64.98

gorî hesabê MGK'ê nifûsa Tirkîyeyê wê piştî 13 salî bibe 84 milyon, %40'ê wê dibe 34 milyon. Ji ber ku nifûsa kurdan wê piştî 13 salî jî sedî 33 zêde bibe ku ew jî 11 milyon, dema mirov wê hejmarê jî 34 milyonî derxe, nifûsa kurdan a îro derdikeve rastê, yanê 23 milyon.

Li gorî vî hesabî hejmara ku lêkolînerên kurd derdixin jî gelekî hindik e. Bo nimûne, Serokê Enstîtuya Berlîne birêz İsmet Şerîf Wanlî di nivîsa (Between Europe and Asia The Kurdish Question) xwe ya ku di hejmara 3'yan a kovara Lêkolîn de derketiye, nifûsa kurdan bi giştî wekî 34 milyonî nişan dide. Li gorî hesabê wî li Tirkîyeyê hejmara kurdan 18 milyon e. Her wiha li gorî hejmarên ku ew dide, li Îranê 8

milyon, li Iraqê 4.5 milyon û li Sûriyeyê jî 1.5 milyon kurd dijîn.

Li aliyê din rapora 'Minority Right Group International' a bi navê "The Kurds" ku ji hêla David McDowall ve hatiye nivîsin hejmara kurdan wekî 26 milyonî destnîşan dike. Li gorî hejmarên ku di vê raporê de cih girtine di sala 1993'yan de li Tirkîyeyê jî 60 milyon insanî bi tenê 13 milyon kurd in. Li gorî vî hesabî kurd %22 nifûsa Tirkîyeyê pêk tînin (Tablo 1). Her wiha li gorî raporê rêjeya zarokanîna kurdan li Tirkîyeyê salê ji hezarî 27.5 û ya tirkan ji hezarî 14.9 e. Her wiha tabloya ku di vê raporê de tê pêşkêşkirin.

Li vir min divê qala xebateke lêkolînerê tirkî navê Servet Mutlu bikim. Ev lêkolîn di kovara International Journal of Middle East Studies, hejmar 28 de derketiye. Navê nivîsê "Ethnic Kurds in Turkey a Demographic Study (Qewmê kurd li Tirkîyeyê, lêkolîneke Demografîk)" ye.

Mutlu di vê nivîsa xwe de dide zanîn ku li gorî texmînan nifûsa di navbera 3 milyonî û 15 milyonî de diçe û tê. Di nava vê lêkolînê de hejmara kurdan a sala 1990'î wekî 7 milyon hatine pejrandin ku ew jî dibe %12'yê nifûsa Tirkîyeyê ye. Rêjeya zêdebûna nifûsa kurdan di vê nivîsê de wekî %3.24 hatiye daxuyandin, her wiha rêjeya ji bo jî Tirkîyeyê %2.3 ye. Di tabloyekê de nifûsa kurdan a sala 1965'an û 1990'î bajar bi bajar hatiye dayîn. Xeletiya vê hejmarê jî rêjeya kurdan a li hinek bajarên Kurdistanê jî diyar e. Bo nimûne li gorî tabloyê bi %43'yê Semsûrê kurd e.

Lê tê zanîn ku gelê Semsûrê bi piranî kurd e. Hinek tirkên li navçeyên Golbaşı û Besniyê û kesên ku ji derve hatine ne tê de. Îcar çawa %67'ê Semsûrê dibe tirk. Her wiha li navçe Semsûrê Kolika ku nifûsa wê li dora 50 hezarî ye, ji bilî kesên ku ji derve hatine tirk nîn in.

Mirov jî wê nivîsê hîn dibe ku di sala 1965'an de ji 5 parnan pareke kurdan li derveyê Kurdistanê bûne, lê di sala 1990'î jî 3 parnan parek derketiye derveyê welêt, dîsa jî piranî li welêt dijîn. (Tablo 2)

Wekî encam hejmara herî nêzî rastiyê texmîna MGK'ê ye. Jixwe dagirker dema rastî ji wan re pêwist be, derewan nakin. Lewre dema ew derewan bikin, nikarin daxwazên xwe bi cih bînin. Ji ber ku gel û rêxistinên gelêrî jî dikarin ji raporên bi vî rengî sîdê wergirin, mora nihênbûna li wan dixin û ji gel vedişêrin.

- 23 Adar 1947: Qazî Muhemmed û hevalên wî li Iranê Maydana Çarçirayê, ji layê dewleta Iranê ve hatin daleqandin. Di sala 1946'an de Komara Kurdistanê ya Mehabadê bi serokatiya Qazî Muhemmed ava bûbû.
- 25 Adar 1976: Serokê Serhildana Agirî Ihsan Nûrfî Paşa wefat kir.
- 28 Adar 1980: Di Berxwedana Şikestûnê de Ahmet Kurt, Mehmet Kurt û Salman Doğru şehîd ketin.
- 28 Adar 1986: Serleşkerê HRK'ê (Hêzên Rizgarîya Kurdistanê) Mahsum Korkmaz (Egîd), li Çiyayê Gebarê şehîd ket. Fermandarê HRK'ê yê yekemîn Mahsum Korkmaz bi hevalên xwe re li dijî leşkerên tirkan

kete şer û di vî şerî de şehîd ket.

- 29 Adar 1991: Ji komutanên PKK'ê Haydar Altun (Kara Ömer), li Botanê dil ket destê leşkerên tirk û ji layê wan ve hat qetilkirin.
- 26 Adar 1994: Berendamê DEP'ê yê Serokatiya Belediyeya Nizîpê Mesmet Şen ji layê kontrayan ve hat qetilkirin.
- 23 Adar 1960: Bedîuzeman Saîdê Kurdî wefat kir. Di sala 1876'an li Hizana Bedlîsê li gundê Norsê hate dinê. Di 84 saliya xwe de li bajarê Rihayê çû ser rehmeta xwedê. Seîdê Kurdî Li pey xwe 130 Rîsaleyên Nûr û bi sedhezaran şagirt hişt. Cihê goristana wî nayê zanîn.
- 27 Adar: Li dinê roja teatrê (şano) ye.

AWIR

Li NÇM'ê bîranîna

“Ger hunermend dixwaze di nava dilê gel de nemir be, divê derd, kul, êş û azarên gel bînin zimên.” Xweyê van gotinan Mihemed Şexo, ji layê hunermendên NÇM'ya Stenbolê ve, bi stranên wî yên xweşik hat bibîranîn.

Di roja 15'ê adarê de li NÇM'ya Stenbolê di salvegera mirina stranbêjê kurd ê bi nav û deng Mihemed Şexo de programeke taybet hat amadekirin û di vî programê de diwazdeh stranên wî hatin stîrîn. Ji xeynî van stranan jî straneke gelêrî, straneke hunermend Seîd Yûsiv û straneke ku ji hêla Hisênkê Omerî ve hatiye berhev- kirin hate pêşkêşkirin.

Mihemed Şexo hunermendekî pir bişans bû ku, Koroya' NÇM'ê di programên xwe de yekemîn care ku Hunermendekî kurd ji xwe re mijar dinîqîne û pêşkêş dike. Ji ber ku koro nû hatiyê damezirandin. Koro her çiqas jî 25 kesan pêk tê jî, ji ber programên xwe hin endamên koroyê cih negirtibûn. Bi dengên hunermend Meral û Hesên bi straneke gelêrî ya “Ez keç im, keç kurda me” koroyê dest bi programa xwe kir.

Hate dîtin ku Kurdên bakur li ser vî xebatê gelek nû û bêtecrûbe ne. Lê ev jî nîşan dide ku gava ku li ser bê rawestîna béguman wê bi ser bikevin. Ji ber ku di demeke kurt de û tevî hin kêmasiyan jî mirov dikare bibêje ku koro serkeftî ye. Dîtina min rêzgirtina hunermendan li gorî estetika ditbarî hatibû nirxandin.

Di destpêka programê de xebatkarê

NÇM'yê Cemil Denli li ser jiyana M. Şexo rawestiya û da xuyakirin ku M. Şexo di bihara tîmenê xwe de dev ji jiyana xwe ber dide. Lewre ew hê di sala 1948'an de li gundekî Qamişlo, bi navê xwe yê resen Mihemed Salîh Şexmus hatiye dinyayê. Rewşa wî ya dibistanê ne ew qas berbiçav bû. M. Şexo di sala 1972'yan de dibe endamê Hevgirtina Endamê Lubnanê.

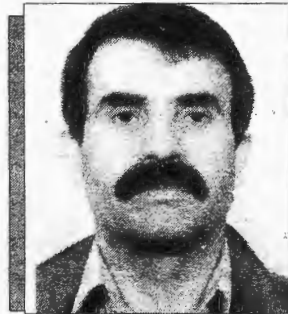
Dû re dîsa vedigere welêt li bajarokê Rimêlanê komeke musikê dadimezirîne. Bi vî xebatê dixwaze kambaxiya ku dagirkeran pêk anîne bêtesîr bikê. Ji bo vî yekê di eynî salê de diçe Başûrê Mezî. Gelek stranên wî di Radyoya Bexdayê tê weşandin. Pişt re dîsa vedigere Başûra Biçûk. Di vî vegerînê de Polîsên Sûrî jê re dibin asteng. Gelek caran tê girtin, gelek îşkenceyê dibîne.

Di sala 1975'an de jî dikeve rîya Rojhilata Kurdistanê û li vir bi cih dibe û dizewice; dibe xwedî zarok. Serê wî bi polisên Iranê re jî dikeve belayê û ew dizivire Qamişlo. Di sala 1988'an de li Qamişloyê di çerî ser dilovaniya xwe. Her wekî ew jî dibêje: “Ger hunermend dixwaze di nava dilê gel de nemir be, divê derd, kul, êş û azarên gel bînin zimên.”

DÜZGÜN DENİZ

ÇAVDÊRÎ

MÎRHEM YİĞİT

Pytagoras, Zerdeşt û Bûdha

Gava ku mirov qala dîroka fikrê dike û gotin li ser herk û meylên fikrî be, çend damar û şaxên merkezî tên holê. Ev jî dînî ne, siyasî û felsefî ne. Li gorî demê û zeman carinan ev damar û carinan şaxê din bandor bûye, mohra xwe li fikrê xistiye û rengê xwe dayê ye.

Diya fikrê kevn e, dirêj e, bi fitlonek û zivronek e. Şopên li ser rê diyar in, kûr in, mezin û biçûk in û pir caran jî, ji xwîn û xwêdanê sor bûne.

Fikar bi giştî li dora sê mefhûmên mîna Xwedê, însan û xwezayê civiyane. Xwedê, însan û xweza; van her sê pirsan însan zehf mijûl kirine, ponijandine û heta îro jî bûne handerên mêjiyê me.

Şarezayên dîroka şaristanî, fikir û kulturê bi kêmanî behsa 8 kulturên dikin: Kultura Misrê, kulturên Hindê û Çînê, kultura yewnanî, kultura ereban, ya meksîkî û di dawiyê de kultura Faust li Prûsya. Li gorî Oswald Spengler her kulturê kêr zêde hezar salî emir kiriye. Heta dawiya pêncsed salî geş û gur bûye û jê û pê de serberjêr bûye, ketiye. Balkêş e ku kulturên şaristanînas Spengler jî mîna gelek hevpişeyên xwe dema kulturên dihejmêre ji Mezopotamya û Rojhilata Navîn dest pê dike û piştê yê mayî dike rêz.

Kîjan kultur berî yê din tê, kultur û şaristanî cara pêşî li çi hindamê jî diya xwe bûye. Ev pîrsek e ku heta îro jî munaqêşe dibe. Lê tiştê zelal ev e ku şaristanî û çandekê ku serbixwe be, bi temamî jî yê din qut û cihê be, tenê mohra qewm û neteweyekê hilgire, dîrok nas nake. Her kultur bi vî nisbetê yan bi yeke din muheqeq çendrehî ye. Lewra di nav çand û şaristana vir û dera han de tim çûn û hatinek çêbûye û ev jî bûye seba tesîrên çendalî.

Dîroka dinyayê bi awayekî jî dîroka tîkiliyên nav şaristaniyan û çandên cihê ye. Heyamekê asûrî li ser şaristaniya babiliyan rûniştin, şaristaniya Roma li berdestê ya yewnaniyan çavên xwe vekirine. Û yewnanî bi xwe jî ji kulturên Mezopotamya û Misrê re bifişik bû, ji wir heyvanên xwe girtine.

Ji bo vî gelek nimûne hene. Nimûneyeke xurt jiyana Pytagorasê yewnanî ye. Li gorî ku tê gotin zemanekî, Pytagoras çûye Misrê. Di wextê vî serdana wî de persiyên êrişek anîne ser Misrê. Di vî êrişê de Misir xesarek mezin dibîne û ji xelkê welêt gelek esîr dikevin destên persiyên. Di nav van esîr û rehîneyan de dibêjin Pytagoras jî hebûye. Bi vî awayî ev zana heta bi Îran û Kurdistanê îro diçe. Lê tesedûfa hê mezintir ew e ku careke di li gora riwayetan Pytagoras li wir Zerdeşt jî nas kiriye û di nav wan de dostanetiyeke germ çêbûye. Hin şiroveger û lêkolînerên Pytagoras jî dibêjin ku Pytagoras di bin tesîra Zerdeşt de maye. Hin li vir jî nasekinin; sefera Pytagoras heta bi Hindistanê dirêj dikin û dibêjin ku li wir jî wî û Budha hev du nas kirine. Ji bo piştgiriya dîtinên xwe jî dibêjin ku Pytagoras di nav pîr tiştan de cihguhertina kontroleke xurt li ser xwe, konsantrasyon û kûrfikirîne, her wiha hezkirina jî mirovan û bawerîyanek bi wan jî Bûdha û mesela tarî û ronahiyê, dijayetiya nav wan, xisletên li dijî hev wekî germ û sar, ter û hişk jî ji Zerdeşt û felsefeya wî girtine. Divê bê gotin ku li ser sefer û gera Pytagoras di destên dîroknas û fikirnasan de çu delîl û belgeyên saxlem tune ne. Belê tiştê diyar heye ku gelek xet û rengên van her sê mirovan li hev diçin û şik tê de tune ku haya Pytagoras jî Zerdeşt û Budha û jî dîtinên wan hebûye.

Dengbêj Salihê Qubînê:

Dengbêjî kaniya dîroka kurdî ye

Li Kurdistanê bandoreke dengbêj û çîrokbêjan a taybet li ser gel heye. Heta tê gotin ku çand û zimanê kurdî bi saya wêjeya devkî li hemberî politîkayên piştaftinê li ser piyan maye. Dengbêjên Kurdistanê carinan stranên evînê, carinan jî stranên şer û mîrxasiyê dibêjin.

Di wan stranên de hem dîrok hem jî edebiyata kurdî ya devkî heye. Berê li Kurdistanê karê dengbêjan bi tenê ger û stran gotin bû. Gelo îro rewşa dengbêjan çî ye? Dengbêj karê xwe çawa îcra dikin. Li ser vê yekê hevalê me SALIHÊ KEVIRBIRÎ bi dengbêj Salihê Qubînê re hevpeyvînek pêk anî.

Salihê Qubînê, yek ji dengbêjên me yê bi nav û deng ku bi taybetî li herêma Xerzan, bi giştî jî li tevahiya bakurê Kurdistanê tê nasîn. Salihê Qubînê; filehên koxa, ezidiyên Hemduna, Şerên Mala Faro û Seyîdên Badayê, Batmana Şewitî û Bişêriya Kambax, Eliyê Ünîs, Keremê Qolaxasî, Şêxên Zoqeydê, Begên Eyndarê û koçerên Kanîgewrikê di kilam û gotinên xwe de dide jiyandin. Bi kurtahî ev ciwanmêrê hanê deng û awaza Deştê Xerzan bixwe ye. Dema kilamên "Lawko dîno", "Haylo li min" (xêlyaya Farqînî) û "Hawer were" bê gotin Salihê Qubînê tê bira mirov. Her wiha "Emê Gozê" kilameke ku ji hêla Seydayê Cegerxwîn ve jî gelekî hatiye ecibandin awazeke şerîn e ji devê Salihê Qubînê...

Beriya her tiştî em dixwazin we nas bikin. Kî ye Salihê Qubînê?

● Di sala 1949'an de li gundê Eyndarê yê bi ser Misirca Sêrtê ve, ez hatime dinyayê. Ji ber feqîrî û belengaziyê, hêj di zarokatiya min de malbata me li gelek gundan geriyaye û bi cih bûye. Berê mala min li Batmanê ye. Kurê minê mezin vê gavê li Hepsa Çankiriyê ji doza PKK'ê radizê û 18 sal ceza xwarîye. Ji xeynî karê dengbêjiyê ez avahî û mizgeftên gundan digirim û çêdikim. Ango ez "însaatçî me jî"...

We çawa, çî çax û bi çî awayî dest bi dengbêjiyê kiriye? Ev çend sal in ku

hûn stranên dibêjin, di malbata we de ji xeynî we kesên ku distrên hene?

● Hê di 12-13 saliya xwe de li paxan û benderên Xerzan min kilam digotin. Min dêhn û bala xwe dida darekê, xaniyekî, mirovekî an jî hêwanekê, min digot û li hev dianî. Di malbata me de birayê min ê mezin ku "Qasimê dengbêj" jê re dibêjin berê jî stran digotin û îro kêmbê jî dibêje. Bavê min "Hemê" jî dengbêj bû, lê dema ez dibim 9-10 salî êdî ji bêtaqetiye dev ji stran û kilaman berdide. Ev 40 sal e ku

Dengbêjî "Tarîxa gelê kurd" bi xwe ye. Ji ber ku hinek bûyer hene beriya 200-300 an jî 400 salî çêbûne. Eger ku îro hêj jî ev bûyer û qewimîn winda nebûbin û tene gotin, ew yek bi saya dengbêjiyê ye.

ez dibêjim. Hinek kilam û awaz, min ji bavê xwe û birayê xwe Qasim girtine.

Gelo hûn di bin bandora kîjan dengbêjî de mane, ango hûn rîya kîjan dengbêjan ji xwe re esas dibînin?

● Dengbêjê ku ez di rêça wan de çûme û diçim Teyîbo ye. Teyîbê Dengbêj ji Sêrta ya Misircê ye. Wekî din Hiseynê Hingîlosî yê Muşî, Zahîro û Şakiro jî gelek tesîra xwe li min kirine. Her wiha mamê min Niyazî jî dengbêjekî baş bû û dengêkî zîz û zelal li ser hebû. Ez îro jî te hîn bûm ku Şakiroyê dengbêj çûye ser dilovaniya xwe. Ez gelekî pê êşiyam. Rehma xwedê lê be, cihê wî

cennet be.

Hûn di kilam û gotinên xwe de behsa çî dikin. Behsa evînê, behsa şerên eşîran? Navbera we û kilamê serhildanan çawa ye?

● Em di kilam û gotinên xwe de behsa şerên eşîran dikin. Em kilamên evîndariyê ku ji wan re "kilamên dila" tê gotin dibêjin. Mesela li Kurdisatnê gelek eşîr hene malê hev birine, talana hev kirine, li ser miratên hev rûniştine, zilm û zorî kirine ji hev mirov kuştine,

ne naskirin. Gelo kesekî serhedî, toranî an jî botanî li Salihê Qubînê guhdarî dîke an na? We bi kîjan kilaman nav daye?

● Belê! Belê! Kilamên min û bandên min cihê ku navê Kurdistanê lê hebe tene guhdarîkirin. Li hêla din li Tirkiyeyê û li derveyî welêt jî xelq hatine bandên min tije kirine û bi xwe re birine. Di sala 1978'an de nizamî kîjan bajar bû du kaset ji min xwestin, min ti jî kir û şand. Ji Fransayê jî hinek sazîyên kurdan ku vê gavê jî ji bo welat dixebitin, hatin Batmanê cem min, 6-7 band dagirtin û dibirin. Du caran ez derbasî bînxetê (Sûrî)-bûme, li gelek gundên Qamişlo û Dirbêspiyê geriyame û min kaset tijî kiriye. Carekê ji nav kurdên Sûrî du lêkolînan hatibûn, kasetên tevahiya dengbêjan bi wan re hebû, hatin ez dîtîm, navê yekî ji wan Şexmûs bû, du-sê bandên min jî bi wan re hebûn. Ji min re wiha gotin: "Seydayê Cegerxwîn ji van tevahiya kasetên dengbêjan, kasete te ecibandîye, kilama "Emê gozê" zehf li xweşa wî çûye. Emê carekê din werin û emê te biavêjin kamerayê" lê carekê din me hev nedît.

Di nav kilamên min de ku yê xelkê lê guhdarî dik û di nav xelkê de tene ecibandin "Kilama Hesoyê Brahîm û Şerê Hethetkê" ye.

Hetanî vê gavê we çend kasete tijî kiriye, dema hûn dest bi gotina stranên bikin; hûn dikarin çiqas bistrên ango

Bi giştî hûn li "Herêma Xerzan" tê-

hûn çend stran dizanin?

● Hejmara kasetên ku min tijî kirine ez baş nizanim, lê gelek in. Gava ez dest bi gotinên stranên şer, evînî, mîlî, eşîrî dikim dizanim ku gotina her yekî bi saetan e. Vê gavê ez dixwazim navê çend stranên ji te re bibêjim qet nayên bîra min, lê dema min dest pê kir, çawa ku baran tê, ev stran jî dikevin rêzê, têne hûşê min û ez dibêjim..

Di çand û folklorê gelê me de rola dengbêjiyê çi ye?

● Rola Dengbêjiyê ew qas mezin e ku nayê gotin. Xwedî roleke girîng e. Dengbêjî "Tarîxa gelê kurd" bi xwe ye. Ji ber ku hinek bûyer hene beriya 200-300 an jî 400 salî çêbûne. Eger ku îro hêj jî ev bûyer û qewimîn wînda nebûbin-û tene gotin, ew yek bi saya dengbêjiyê ye. Ji ber ku wan çax û deman di nav gelê me de nivîsîn û pirtûk tunebûn. Dengbêjî ji me re bûye mîna 'Belge û rastiyên dîrokê' em jî dewrî hev dikin.

Dîtina gel li ser dengbêjî û dengbêjan çawa ye. Gel bi çi awayî li we dinêre?

● Xelq ji me zehf hez dike. Wexta ku xelq me dibîne bi xêra stranên me hurmet nîşanî me dide. Em li ku derê bin civata me xweş e, qelebalix zêde ye. Hê ez xort bûm, simbêlên min derneketibûn, ez dibirim dawetan. Dawetek li ku derê hebûya em li wê derê bûn. Ji bîra min naçe; carekê ez çûme

● Belê rast e! Dengbêjiya 20 sal berê û îro ne wekî hev e. Berê xelkê bêhtir guhdarî dikir. Berê li civatên me ji zarokên 7 salî, hetanî kalên 70 salî rûdiniştin. Hetanî berê sibê bêxew me digot, wan jî lê guhdarî dikir. Wey li wî ku em bibin mêvanên xelkê. Vêga ne wekî berê ye.

Îro her ku diçe teknolojiya pêş ve diçe. Radyo û televîzyon ketine her malê, her kesê ku bixwaze, dikare her gav kasetê ku dixwaze lê guhdariyê bike li ber xwe bibîne. Gelo tiştên bi vî awayî tesîra dengbêjiyê kêm dikin?

● Belê çawa ku me di bersiva pirsê berê de jî got, heger tesîra dengbêjiyê îro kêm bûbe jî vê sedemê ye. Tu îro kasetê kê bixwazî li ber xwe dibînî, çiqas canê te bixwaze, tê lê guhdarî bikî. Îro her dengbêj û stranbêj, her kilam û kaset ketine mala xelkê. Lê, berê teyb, tv û radyo tunebûn her tişt em bûn.

Hûn stranbêjên vê demê ku bi awayekî nû û hemdem distrên, çawa dibînin?

● Em stranbêjên vê demê ku li ser derd û kesera welatê xwe dibêjin pir baş dibînin. Hurmeta me ji wan re heye, ez çavên wan diramûsim. Zehf baş e ku mirov li ser welat, li ser zilm û îş-

bînin?

● Em dibêjin "hûn ne baş dibêjin." Îro her çiqas stranên şoreşê lazim bin, gotin û kilamên dengbêjan jî lazim in. Hurmeta me ji stranên wan re heye, lê divê hurmet ji dengbêjiyê re jî hebe. Ji ber ku dengbêj bûyerên wisa dibêjin ku mirov ji wan fêyde û dersan digire.

Ew kesê ku şoreşa îro ne baş dibîne; dîn û îmana wî piçek jî nîn e. Ji ber ku şoreşa îro di navbera zalim û mazlûman de derbas dibe. Gelê me gelek rojên zor derbas dikin, gund û bajarên wan hê jî tene talankirin û miratekirin, bi hezaran zarokên me canê xwe dane û hê jî didin. Heps û zindan bi însanên

me tijî bûne. Lê bi alîkariya xwedê û pêxemberan û bi saya zarokên me wê ev zilm biqede. Emê jî rojên azad bibînin û dîsa wekî berê emê werin cem hev stranên xwe bibêjin.

Mîna gotina dawî; hûn bi çavêkî çawa li MED-TV'yê dinihêrin?

● Ez nikarim bersiva vê pirsê bidim. Ji ber ku ez nikarim qedr û qîmeta TV ya MED'ê bînim zimên. Denbêj Genco Êzîdî ye, ji gundê Texêya Qubîne ye, hevalê min bû, derket MED-TV'yê. Kurê mamê min Şefîk Yorulmaz (Nuzan-Hozan) carinan derdikeve. Eger NÇM û MED-TV fersend

Êdî fersend û mecal hene ku zarok û neviyên me dengbêjiya me û folklorê me ji pirtûk, sazî û rojnameyên me hîn bibin. Di vir de rola NÇM'ê derdikeve holê. Divê NÇM kilam û gotinên dengbêjan tomar bike û binivîse. Ji ber ku her diçe em kêm dibin.

Ew kesê ku şoreşa îro ne baş dibîne; dîn û îmana wî piçek jî nîn e. Şoreşa îro di navbera zalim û mazlûman de ye. Gelê me gelek rojên zor derbas dikin. Lê bi alîkariya Xwedê û bi saya zarokên me wê ev zilm biqede. Emê dîsa wekî berê werin cem hev, stranên xwe bibêjin.

dawetekê li gundekî lê ez li 25 gundan geriyam, 25 dawet kirin lê hê ez hatime mala xwe. Nedihiştin ku ez herim malê ew çend ku hezkirin hebû. Carna jî di dawetan de li def û zirnê dixistin. Dema ez û hevalên xwe diçûn digotin "Def û zirnê bisekinînin" Def û zirne disekinî, min dîlokên dawletan digotin, hevalên min jî li min vedigerandin, xelkê jî daweta xwe dikir.

Li ber erbanê?!

● Na! Na! Ne erbane, ne jî def û zirne. Bi tenê kilam û dîlok dihatin gotin. Vê gavê eleqeya civatên gel wekî berê nemaye. Ji ber ku tirs û kotekiya dewletê gelekî zêde ye. Millet nikare bi şev ji mala xwe derkeve û here mala dost û hevalekî xwe, nexwasim di malan da "civînen me" êdî vê gavê talûkeyek mezin e. Lê dîsa hezkirin ne wekî berê be jî heye.

Nexwe hûn dibêjin dengbêjiya 20 sal berê û îro ne mîna hev e. Hûn dikarin qiyas û şiroveya vê yekê bikin?

kenceyê bibêje.

Hûn di kilam û gotinên xwe de ji Hz. Ômer hetanî Şêx Seîd, ji Bişarê Çeto hetanî Emîne Perixanê, carinan jî ji Kemal bigire heta Ebdilhemîd tînin zîman. Gelo we ew agahî çawa bi dest xistine?

● Em çawa hîn bûne. Ez ji bavê xwe hîn bûme, ji dengbêjan hîn bûme, yekî din rabûye jî bapîrê xwe hîn bûye. Gelo tu dikarî dengbêjekî nîşanî min bidî ku ji pirtûk û mekteban stran hîn bûye? Na nikarî!.. Em wiha hîn bûn, lê êdî fersend û mecal hene ku zarok û neviyên me dengbêjiya me û folklorê me ji pirtûk, sazî û rojnameyên me hîn bibin. Di vir de rola NÇM'ê derdikeve holê. Divê NÇM (ez jî di nav de) kilam û gotinên dengbêjan tomar bike û binivîse. Ji ber ku her diçe em kêm dibin.

Hinek kes dibêjin "Êdî stranên şoreşê hene, dev ji kilam û şerên dengbêjan berdin". Hûn der heqê wan kesan de çi dibêjin û hûn şoreşa îro çawa di-

Du kilamên Salihê Qubîne

Lê mehtêberê, nebînim nemaye.

Bila Xwedê bikeve soz û qerar û bextê Şahê Îranê

Ka ez ji we re bêjim stranên axe, axeler û şêxler û mirakên Kurdistanê,

Ka Bişarê Çeto, Cemîle Çeto, Emîne Ehmed, Evdilê Perixanê,

Ka Eliyê Ünîs, Evdalê Mistê, Keremê Qalxasî, Silêmanê Ehmed, Bavê Kazim, Fermendê Bavê Efezya, ecema dikuştin bi al û albayê Îranî.

Kanê Sevdîne Lawê Fethela, li kaşxane Erdîşa Şewitî ku jehrî danê.

Kanê Cewher Begê di hewşa kafîrê Emek-Turban de gulê tek-ayax bi dest berdanê.

Lê mehtêberê, nebînim nemayê.

Bila Xwedê bikeve soz û qerar û bextê Şahê Îranê

Kanê Xalîd Begê Cibîrî, Kor Huseyn Paşa yê millî, û Milukên Kurdistanê,

Kanê Şêx Seîd, Xudbê Kamil, Murşîdê reknê dînê îslamê,

Kanê Şêx Şabedîn, Mehmed Şêrin, Seyîd Elî Şêxên terîqetê

Ku di hizûra xwedê û pêxember de

xelas kirin îmanê.

Herçî yê ku mêrê misilman be, dîn û îman ji bonî wî hebe,

Ew tu cara vî dengê hanê ji bîra neke, heya axirê zemanê...

Gorî gorî

Mala min bi xulama bejna berî, zendê bazin lingê morî

Gorî gorî xerab ez im, gorî heyr mala delalîka dilê min li taxa jorî,

Mala min bi xulama bejna berî, zendê bazin lingê morî.. Gorî gorî xerab ez im.

Gorî hate binê konê mala bavê min e bi qestane jina

Mîna rabû qestane jî delalîka xwe re kirî, bi sî û sê bizina

Qestan ji zenda re kin e, nagire zer bazina.. gorî gorî ez goriya te me.

Gorî konê reş e, li pêş gir e, batê ji baranê gurtir e.

Kon û çitên mala bavê min giran in, şerîtê kona ranegire,

Herçî ji nav her du dilan xeber bide, belkî ezîzê li ber dilê wan bimire

Gorî gorî xerab ez im..

Newrozname

Û hûn...!

Ey Qeladiza bedbext û perîşan, Zêwe û Balîsan, ey Halebçe, Geliyê Bazê Dêryasîn...

Hûn; ey şermezariyên sermedî ên li eniya mirovayetiye.. Hûn; ey bi hezaran qurbaniyên ku bûne kevokên aştîyê; mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

*Hey gîdî adar û adar
Te çi dît û te çi nedît
Ne tê gotin
Ne tê jimar...*

Ey şûnwarê destpêka mirovayetiye, ey zozan û germiyanên koçer û revendiyên ku li hemû demên mējûyê bûne cihê serbilindiya botiyan; ey Bedirxanê Botî, Miqdad, Celadet, Kamîran, ey Cûdî Gabar, Cîro, Herekol, Fereşîn... Ey Birca Belek, ey evîngeha Mem û Zînê, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Ey wargehê xweşmîrov û mîrekan, Tengey Zendwêran, Babana rengîn, Bêxal, Sirwan... Ey gulçîceka Qendîl û Pîremegrûn, ey Silêmanî, ey şarê Helmet û qurbanî, ey Babagurgur kangeha jan û jîn, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Piştî rabûrîna çend sedsalên kind û kirêt di jiyana dêrîni kurdewarî de, piştî serhildana neherêkirina jiyana serşorî û bêrûmetiyê li hemberî dagîrkerên barbar û nokerên emperyalîzmê, ey ewên ku bi armanc û daxwaza jiyaneke azad û mirovane derketin gorepana rûmetê, Xalid Begê Cibîrî, Şêx Seîdê Kal û bi hezaran xebatkarên serbilind, ey Palo û Pîran, Dêrahîne, ey Nemrûdê delodîn, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Ey ewên ku ji kerba dîrokê bi xwîna xwe serbilindî û dêrîniya Agirî û Zagrosan li ser rûpelên mējûya dêrîni nete-

weya kurd a nemir nivîsandin, ey ewên ku di asoya elenda Zagrosan de pirîşkên têkoşîna kurdaiyê ya bêdawî hilçîrin û teyisandin, ey Brehîmê Heskê Têlî, Îhsan Nûrî û bi hezaran lehengên navnediyar, ey Agirî, Tendûrek, Torîsan, newal û geliyên jar û xemgîn, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e, Newroz û bihar e...

Dêrsim, Qoçgirî, Sason, Geliyê Zîlan, digel bi sedan newal û şikeftên ku bi hezaran dildar û evîndar, dotmam û pismamên nazdar di hembêzên xwe de bêdeng veşartine, ey rûmetên berxwedana zarokên agir û rojê, Elişan, Elişêr, Seyid Rizoyê dilovan, dayika mîrxasan Besê, Eliyê Ünîs, ey wargehên şêr û plingên aza û serfirazên pir jan û jîn, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Tenanet bi armanca domandina temenekî şad û bextewer, ji bo dawîlêhatina jiyana kind û serşorî ya bêserûber, ey ewên ku bi payebilindiyê ku nayê pesindan berê xwe dane sêdarên esrarkêşên eceman, ey Qadî Mihemed, Seyf Qadî û hevalên xwe, Qasimlo, Şêrefkandî, ey gorepana Çarçirayên ku bêwext vemirîn.. Kaniya xwîna şehîdan, ey wargehên huner û ronakbîran, Sine, Bane, Merîvan Şino û Mihabata jar û bi kîn, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Ji bo berdeambûna payebilindiya kurdewarî, ji bo mirandin û serkutkirina jiyana kolewarî, ey ewên ku bênave-

bir ji Yezdanê rûmet û azadiyê re pîroz-tirîn can kirin xelat û diyarî, ey ewên ku peyapey ji bo parastina şan û kesatiya kurdaiyê sînor dirandin, ey ewên ku piştî rêpîvana gelek şev û rojan rûbarê Aras şeqandin, ordî şikandin... Ey Şêxê Zirav ey Berdî Qahreman, ey Serdar û Serwanê karwanê lehengên Hacîumran û Gilala, ey ewên ku bi salan, bi şev û rojan rextê çarperçe li bejn û bala, ey Barzan, her du Zê, ey Rûşîn... Ey Laleş, Gare, Zozik, Metîn, Hindirîn û Şêrîn, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Û hûn...!

Ey Qeladiza bedbext û perîşan, Zêwe û Balîsan, ey Halebçe, Geliyê Bazê Dêryasîn... Hûn; ey şermezariyên sermedî ên li eniya mirovayetiye.. Hûn; ey bi hezaran qurbaniyên ku bûne kevokên aştîyê; mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Û hûn...!

Ey serwan û rêberên karwanê jîn û evîne, ey şagirtiyên Zeradeştê Kal, Xeyrî, Ferhad, Elî, Egîd û bi hezaran Mazlûmên sedsalan... Mamostayên şevgêrên şevzezengî welatê rojê, ciwan-tirîn nimûneyên dildarî û evîndariyê, xwezî we îro pîrezeya xwe dîtibûna! Ew rêbaza berxwedanê ya ku we bi xwîna xwe danî, bi destê vemayên we li seranserî welatê rojê bûye rewneqa rûmetê, bûye tîrsa dawî ya nemana dijminan... Û hûn; ey canfidayên di çal û zindanên hov û dirindeyan de, ey ewên ku

soz û peymanê Mazlûm, Xeyrî û Ferhadan bi serbilindî bi cih anîn û tînin, mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e...

Û hûn...!

Ey kewribatên zozanan, ey Mêkewên li ser hêlinê... Ey ewên ku di destpêka temenê xwe yê ter û germ de rabûriya dîr û dirêj a têr êş û jan, ya pir xwîniya kurdaiyê û welatê rojê di nav dil û cergên xwe de çandine, ey zêrevanên deşt û çiyayên welatê Rojê; ey ewên ku her sibe li gopîtkî çiyayên xwe bixêhatina rojhilat dikin... Hûn her li bîr in. Kesera we her di dil de û çav her li rîya we ye û li roja gihîştina me bo we û li roja serkeftina we ya yekcarî ye...

Û hûn...!

Leyla Qasim, Margaret Şelo, Zekiye, Gulnaz, Raşan, Bêrivan û Ronahî...

Mizgîn e îro li we mizgîn, sersal û adar e Newroz û bihar e.

Û tu...!

Xemla siruştê, rewşena şax û daran. Navenda bihiştê, yarîgeha berx û karan. Wekheviya békemasi, yeksaneya şev û rojan. Serkeftina Hurmuz, binkeftina Ehrîman. Tozgevzka jînê, evîngeha Mem û Zînê, seyrangeha caran. Cejna kurdê payebilind, xoştîviya bav û kalan...

Bi hemû xweşî û nexweşiyên xwe ve, bi hemû şadî û xemgîniyên xwe ve, bixêr hatî Newroz!...

DILDAR ŞEKO

Li navendên çandê çalakîyên ve heftêyê

Le NÇM'ya Stenbolê

- 23.03.97 **Yekşem** filmê belgeyî 'Faşîzma ji rêzê', saet: 14.30
- 26.03.97 **Çarşem**: Semînera Cevat Çapan 'Di teatraya İrlandayê de rastîf', saet: 18.00
- 28.03.97 **În**: Koroya NÇM'ê 'Marşên me yê azadiyê', saet:16.00
- 29.03.97 **Şemî**: Konsera Koma Çiya, saet:14.30
- Teatra Jiyana Nû, Bayê Eelegezê, saet:17.30
- Li NÇM'ya Êzmirê
- 23.03.97 **Yekşem**: Ji Beşa Şanoyê ya Dengê Bahoz "Hêviya me hûn in", saet:16.00
- Konsera Koma Şengal, saet:18.00

● 28.03.97 **În**: Konsera Koma Rewşen ji NÇM'ya Edeneyê, saet:18.00

● 29.03.97 **Şemî**: Roja xwarinên kurdan a gelêrî, Koma Rewşen, saet:16.00

Li BEKSAV'ê

● 29.03.97 **Şemî**: Konferans: "Kurd û dema ronakbûnê", Ismail Göldaş, saet:15.00

Li Evrensel Kültür Merkezi

● 27.03.97 **Pêncşem**: Pîrozbahîya Roja Şanoyê ya Cîhanê, saet:19.00

● 28.03.97 **În**: Forûm: Lijneya Nûnerên Xwendekaran, saet:16.00
Forûm: Qanûna YÖK'ê, saet: 18.00

AWIR

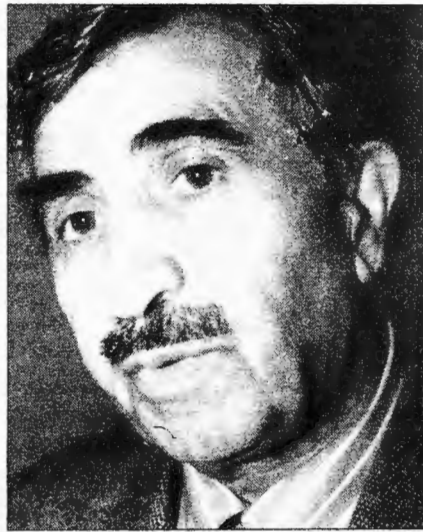
Dr. Nacî Kutlay:

'Bingeha nasnameya kurdî wêjeya devkî ye'

Bi vebûna fuara pirtûkan re ji ali-yê weşanxaneyan ve çalakîyên wekî panel, semîner û sohbetan tîn lidarxistin. Ji van çalakîyan yeke herî girîng dî 12 adarê de bi rêvebirîya Weşanxana Belgeyê pêk hat. Xwediyê Weşanxana Belgeyê Birêz Ragîp Zarakolu panel bi xwe bi rê ve bir. Navê panelê "Nasname û Çanda Jiyana Hevpar" bû û şeş kes di panelê de axivîn. Beşdarvanên panelê Dr. Nacî Kutlay, Nivîskar Ertuğrul Aladağ, nivîskar Asım Asan ji Yewnanistanê Yorgo Ardreadîs û parêzvanê mafên mirovan Yelda Xanim.

Ji axaftgerên Panelê Dr. Nacî Kutlay girîngiya nasnameyê û jiyaneke bi hev re anî ziman. Li gorî birêz Kutlay, ji bo jiyaneke hevpar nasnameyê ne-teweyî pêwîst e û divêt berê ev rastî bê nasîn. Ev jî bi çand û yekîtiya ziman watedar dibe.

Dr. Kutlay, pirtûka wî ya nû weşiya bû, bi navê 'Pêvajoya Pêkhatina Nasnameya Kurd' bi mêvanan da nasîn. Dr. Kutlay diyar kir ku, di vê xebatê de, li ser 200 salên dîroka kurd û Kurdistanê yê dawîn rawestiye. Birêz Kutlay, "Bingeha nasnameya kurdî wêjeya wan a devkî ye. Ev wêje bi awayekî kevneşopî ji nifşan derbasî

nifşên nû bûye. Wêjeya kurdî pêvajoya derbasbûnê de hîn dewlementir bûye. Li nik min zimanê biyaniyan berê erebî niha jî tirkî ji nasnameya kurdî re bûye astengeke dîrokî. Berê ronakbîrên kurd berhemên xwe bi zimanê erebî dinivîsandin. Yekemîn car hostayê mezin Ehmedê Xanî ve rêka ne durîst avarê bû û Mem û Zîn bi kurdî nivîsand. Niha jî tirkî jî ber pêkhatina nasnameya kurdî bûye asteng. Hingî em hemû bi tirkî dixwînin û dinivîsîn, me ramîna bi kurdî jî birîriye."

FEREC ÇOBANOĞLU

TÎŞK

LERZAN JANDİL

Halepçe

Dîroka şaran de gelê jenosîdî viraziyê. Nînan ra tenê amê zanayene, tenê jî qe niyamê zanayene. Kolederî şikîyê ke qirkerdenanê xo bincil bikerê. Şarê ke amê qirkerdene kîsê ma û piyê xo ra şiyê. Ne nê şarî bi xo, ne jî kesê bîni şikîyê ke ere nê şarî wayir biveciye. Qe kes hemver/duştê nê qirkerdenan nêveciyo.

Nê qirkerdenan ra yew jî qirkerdena Halepçe wa. Halepçe dîroka mordematîyê de şermêde zaf bêhemd giran o. Rojanê 16-18 adare 1988 de firokanê leşkeriya Seddamî gazo jar eşt re şarê ma, şarê Halepçe ser. Nêzdiyê panc hazarî kes merd û des hazarî bî birindar (dirbetinî). Qurbanê nê êrîşî şarê ma wo sivil bî. Zafêriya merdan doman, cenî û camerde kalî bî. Ba do jî, se ke êno zanayene, şarê ma bî koçber. Zav-zêr, cênî-camêrd çol û çolistanan ra şiliye û vare verde vêşan, teşan mendî. Xêlê kesê ma jî ma bêkesiyê de şî.

Bêguman mordem şikîno nê trajediyê şarê ma yê o demî ser ro zaf çiyay binivisno. Ê ez bawer kena, ganî bêro nivsnayene, ke her kes, her sîstem, her bawariya guna xo, aybê xo, sewabê xo û başiya xo bizano, biyaro xo vîrî. Ebi na qeydeyî, demê ameyî de jî mordem şikîno bimuso ke Halepçe de şarê ma se amo qirkerdene û dinya verî nê jenosîdî de se bêvend menda.

Na bêvengiyê, demo ke İraqî êrîş berd re Kuweytî ser, wertê ra deriye we. Çinay re? Ganî na rind zelal bêro eşkerakerdene. Sebebê naye angore bawariya min, zerê yew nivisî de ebi kilmiye na wa.

Yew: Serokêde şarê ma, owo ke şikîno yewtiya şarê ma bivirazo û ê organize bikero, çinêbî. Girêdayiyê naye

Dîde: Şarê ma lete bi lete bî. Her partî û serok ne angore înteresanê şarî, la belê angore înteresanê aşira xo û înteresanê koledaran hereket kerd.

Hirê: Serokê şarê ma, yê nê leteyî, ne manaya kapîtalîzm de, ne jî manaya demokrasîyê burjuva de serokê modern nêbî. Moderniye ra zêderî dewij, yan jî aşir bî.

Çar: Dirakulayê hurdmîn sîsteman Saddam sebebêde girş bî. Yanê Dirakulawo ke sîstemê reel şosyalîzm û kapîtalîzmî viraşt.

Panc: Jiyayen, azadbiyen û wayirê dewlete biyena kurdan de menfeatê hurdmîn-sîsteman, yanê kapîtalîstan û reel şosyalîstan çine bî.

Şeş: Sebete ke welatê ma bindestê çar dewletan no, îmkana hetkariya şaranê bînan gelê kêm biye.

Na hal ewro jî dewam keno. Ge ênê werê, ge danê pêro. Yanê koledarî se biwezê serok û partî jî hênî kenê. Ge qeraranê zaf rindan cênê, hemverê koledaran vecîne, ge jî raya xirabe nusnenê koledaran. Letebiyena şarê ma dewam kena.

Care? Yewbiyena şarê ma, partî yan jî organizasyonêde şarî, serokêde modern. Nê çiyê ma estê yan jî çinê? Ez vana estê. Ebi dewijanê xo, ebi cênî û camerdanê xo, ebi roşnabîranê xo; dem, demê însiyalîfê şarê ma wo.

Dîroka şarê ma de, aşma adare de, kaleka na rûpala tarî û siyaye de çiyê rind jî estê. Çimke her roj a na aşme wayirê manayêde hewl a. Nînan ra zê Hawtemal, Qere çarşemê martî, Newê Martî, Desûhawtê Martî, Newroze, destcikerdena wusarî, sarewedardayena Mazlûmî, Kawayê Hemdemî û êb. Ma ganî seba zê rojanê corênan, rojanê ke ma tede roşanan, şahîyan û sarewedardayenan pîroz kenîme, bixebetîme.

Pîrozbahî

Em dizanin, rêka ku Mazlûman vekiriye li Ezindanan, ala ku Egîtan rakiriya li çiyay, agirê ku Zekiyayan bilind kiriye li ser birc û keleşan, alavên ku Zilanayan bilind kiriye wek volkanan, îro fikr û ramanên Ehmedê Xanî û Feqiyê Teyran, helbestên Seydayê Cegerxwîn û Osman Sebrî, stranên Mihemed Şexo, dîwana Melayê

Cizirî û Pertew Begê Hekkarî, ferhenga Hejar tîne zimên. Bi vê fikr û ramanê, ji çakûcê Kawayê Hesinkar, ji Mem û Zîna Ehmedê Xanî, ji sê meşaleyên Mezlûm, ji birc û keleşên ku Zekiyayê pêxistiye, Rahşan, Ronahî û Bêrivanê geş kiriye heta îro, heta sibe, heta roja azadî û serxwebûna vî welatî û heta ku navê kurd û Kurdistanê li vê cîhanê hebe, em Newroza we pîroz dikin.

Hemû hunermerd û xebatkarên Navenda Çanda Mezopotamya

Girnewas

Bêhiya limêja esrê kir. Bi awayekî wekî gêjan cila limêjê dahev û danî ser teştâ ku hevîrê meyandî tê de ye. Lêva wê dilebitî, silawat dixwendin. Dengê xwe gihande mêrê xwe ku li hewşê mêw av dida.

—Heyra bi Xwedê ya herî baş ew e ku em vî lawikî bibine Girnewas. Hebe tunebe cinan lê xistiye. Dema ku hêj li ber hembêza min bû, xweş tê bîra min, te pelên pîvazê avêtibûn sobê. Bi Xwedê wê şevê bi Zeynî re giha. Erê karê Xwedê ye, lê ma kes ji ber xwe dîn dibê?! Tu bi ya min dikî vê çarşemiyê em şikevayekî li tenûrê bixin, ereba hespan ya Remoyê Bahwarî bi heq bigirin û herine Girnewas. Em xwe bavêjine bextê Mîrê Cinan. Êvarê emê li wir binîn. Belkî hêviya me ji Xwedê, dermanek ji me re peyda bibe. Hemû dinya qesta Girê Cinan dike.

Mêrikê cimexweş û bêhteng bi kufekuf li hermeta xwe nihêrî. Hermetê tê anî der ku gotinên wê li hesabê wî nehatin. Her çiqas pir cara lêdan ji destê wî xwaribe jî, nêta wê tunebû ku gotinên xwe vebire. Mêrikê bêhteng gelek caran ku Zeynî zerar dida mêwan, lêdixist, lawik dikire rewşa mirinê. Dawî destên wî li qeydê dixistin û bi zincîreke zingargirtî ew bi dara tûyê ve girê dida. Berf û baran jî hebûya, Zeynî bi saetan wilo dima.

Guh neda Behiya, avdana xwe domand. Lê hermetê venebirî. Pitepita xwe zêdetir kir. Hemedo bi ser de hil bû:

—Keçê de bes gûyê diya xwe bixwe. Ka kîjan nexweş li Girnewas sipûsax bûye. Jixwe gir û mir jî li holê nemaye. Ev bû salek ku hikûmet dikole. Her ku dikole kûpên zêr jê dertên. Heger cinên te ew qasî jêhatî ne bila rojekê destên wan ên ku kolanê dikin, hişk bike. Bila bi wan vede.

Cixareyek stûr pêça û bi hesteyê muxtaran vêxist. Jinê ji ber neda paş. Hate nêzî mêrik û lê vegerand:

—Kuro hiş be. Wele tu dê belenan binî serê me. Tu çawa çev diavêjî Girnewas. Mîrê Cinan li wir raketîye. Kî ji bavê xwe ye, wê tiştêkî ji hesin bi xwe veneke û here bi tenê yek şevê li wir rakeve.

Zeynî, zarokên li kolanê dabûne pey xwe û dibezî. Destên xwe mîna ku diraksiyon girtibe dihejand. Bi devê xwe jî, teqlîda dengê motora otobusê dikir. Carinan jî li qornê dixist. Dît, dîfittt...

Bav ew dît, hêj bêhtir bi ser Behiya de hil bû:

—Ma ne ew jî lawê te ye. Tovê xera-bûyî.

Behiya bi van gotinan pir tengezar dibû, lê nedixwest pir bi ser de here. Wê wekî her wextê lêdan bûbûna para wê. Dîsa jî di ber re avêt:

—Tu jî wekî teleba bêbawer î. Hemû dinya dizane ku Girnewas girê cinan e.

Her roja çarşemê cin li derdora Mîr dicivin. Yek bi yek gilî û gazinên xwe, kul û derdên xwe ji Mîr re pêşkêş dikin. Yekî ku neheqiyek ji destê mirovan dîtibe, yekî ku dijmin û xêrnexwazekî cinan tesbît kiribe, ji Mîr re dibêje. Di civînê de li gorî sûcê mirovan ceza tê birîn. Dawî jî hemû cin li dora Mîr govendê dike. Wekî pelên hişk, ên ku ba li wan bide, xirêqisin. Kesê ku carekê govenda cinan bi çavên xwe bibîne, temenê wî dirêj dibe. Çi xwesteka ku

bazinê xwe bifiroşe, bila birayê te Elo vê sêşemê bibe. Ez bi xwe nayê. Jixwe di hefteyê de rojekê betal im. Wê rojê jî bi kevroşk û kevokên xwe dadikevim. Agir bi malê neketê bes min hêrs bike...

Hêj dê û bav di qirika hev de bûn, Serê Zeynî di deriyê hewşê re da der. Dawa kirasê xwe yê gulgulî tijî beq kiribû. Hemû beq fetisibûn. Zeynî bi zimane xwe yê lalîk:

—Bavo bavo, beq hemû bûne peqpe-

la dilovanî bikeve dilê wan, bifûre. Bila me bibexşin da ku Zeynîkê min sip û sax bibe.

Dotira rojê ereba bihesp ya mala Remoyê Bahwarî kirê kirin. Firax û miraxên xwe û bizineke kol avêtine serê. Her sê jî lê siwar bûn. Dema erebe di nav sûkê re derbas bû, wey li wî ku tinazê xwe bi Zeynî bike. Hemû dikan-daran ew nas dikir. Xelefê terzî gotê:

—Zeynî, ma tu ji me xeyidiyê, tu dê bi ku de herî?

Zeynî di erebê de rabû ser piyanî, ba li kirasê wî dixist. Kirasê wî dinepixî. Got:

—Na lo, ez nexeyidîme. Li bî Morîz erebeyek xera bûye. Şofêr tune, ezê herim binim.

Şagirtiyê terzî xwe avête ser erebê û gotê:

—Teredîno, tu ji ku dizanî erebê bîjoyî.

Şagirt tilîka xwe danî ser nermika serê Zeynî û gotê:

—Heke tu şofêr î ereba bihesp bajo.

Dema ku şagirt tilîka xwe danî ser nermika serê Zeynî, bi meqamê qornê:

—Dîfitt, dîfittt. In inn, innn, rê bidin, qemyon hat. Fiirr... got

Diya wî bi awayekî ku dêhna xwe nediyê li wan temaşe dikir. Hişê wê li ser Mîrê cinan bû. Di dilê xwe de digot: “Wele ev çend e ku min ava germ bî bismila nerijandiye û min pelê pîvazê jî tu caran neavêtiye sobê. Her çiqas em ‘ji me çêtiran’ nebînin jî, ew me dibînin. Dibe ku hay ji min hebin û Zeynî bibexşin.”

Erebe ji nav bajêr derket. Çend erebeyên din jî tijî jin û zarok ber bi Girnewas ve diçûn. Jinên edrok, zarokên ku felcê li wan xistibû û hwd.

Hesp ji nişka ve herimî. Bahremo çend qamçî lê dan. Hesp çargavkî bezî. Kêfa Zeynî pir xweş bû. Devê wî gazekekê ji hev vebû.

Wexta ku Behiya gehişt ba Girnewas, çavên wê çûne nav serê wê. Bi awayekî ecêbmayî, laşê wê bû wek cemedê, xwîn ji laşê wê vekişiya. Darên ku li ser gir bûn, tev de hatibûn birîn. Gir hatibû kolandin, bûbû wekî çaleke avê. Cîbeke plaqa wê fermî li ber çem sekinibû. Çend kesên ku şewqeyên selikî li serê wan û bi pantorê kurt bûn û du heb ji wan jî bi berçavk, kûzek li ber xwe danibûn pir bi diqet lê dinêrin.

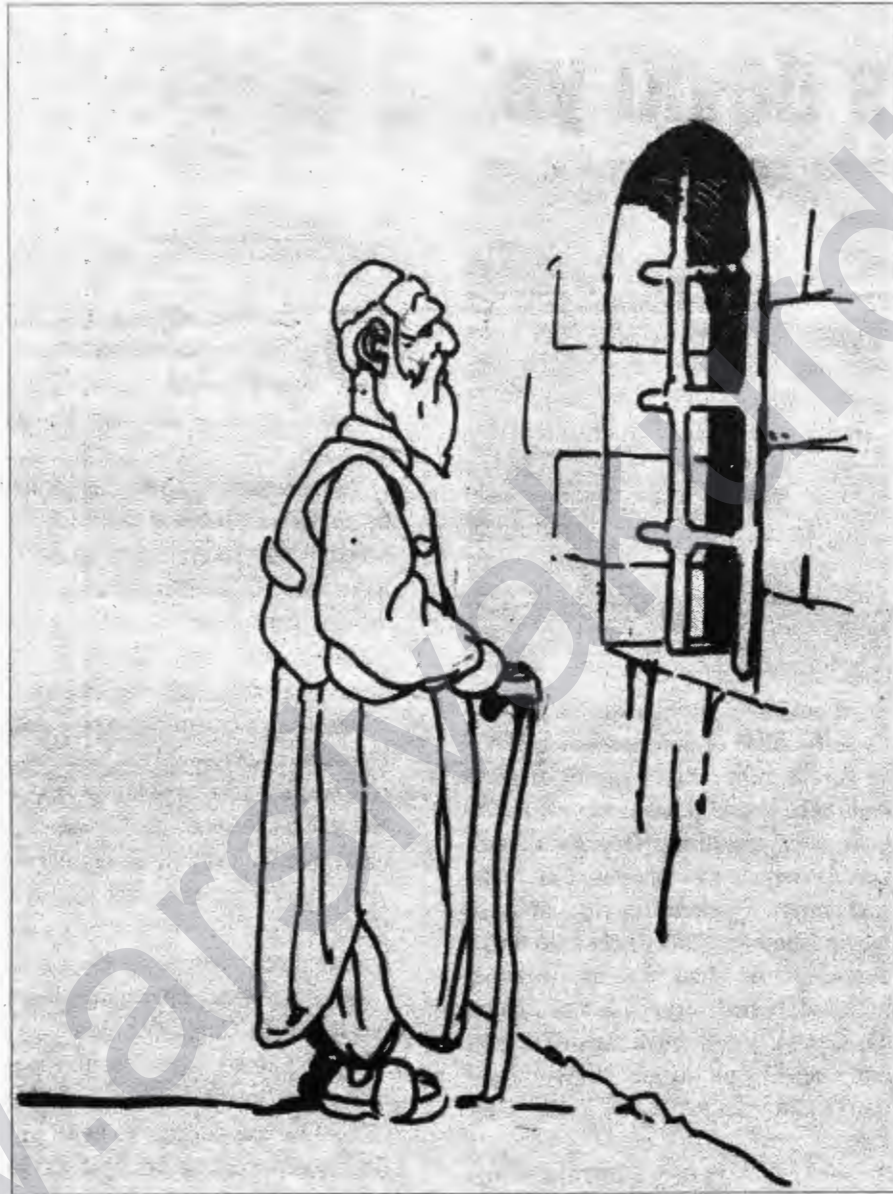
Ew girê ku di dilê Behiya de pîroz û bitilsim bû, niha bûbû çalek. Ne darên ku bi terişên rengin hatibûn xemilandin û ne jî li binê daran mersên raxistî hebûn...

Behiya ji xwediyê erebê re got:

—Sibe serê sibe bi me ve were.

Nivê heqê wî dayê. Elo bizin ser jêkir û bi dara tûyê ve daleqand. Dawî jî gurand.

Şeveke tijî stêr bû. Dengê beqan, sîsîrkan û xuşîniya avê, bayê hênîk û

di dilê wî de hebe bi cih tê. Xwezî bi dilê wî kesê ku li ber agirê cinan rûnê. Mêriko! Tu bi Xwedê kî, yek carê min neşikîne. Em herin mîhekê, heger nebe bizinekê bikirin û li wir ser jê bikin. Tiştê ku me jê xwar, tiştê ku “jimeçêtiran” jî xwe re bir. Yê ku ma jî, emê bidîne parsek û belengazan.

Hemedo xortimê xwe da hev. Giya-yê ku çinibû avête kozika keroşkan ya ku li kuncika hewşê bû. Bi awayekî heçkû di ber dilê hermeta xwe re here û were got:

—Hermet, tu dibînî ku ji serê sibe he-ta eşayê ez pîrketan vedibirim. Rojana-neya min çiqas e... Em zikê xwe tîman nakin, tu qala cinan dikî. Şikir ji Xwedê re, halê cinan xweş e. Ma rewşa wan ji ya me ne çêtir e? Tu ew qasî dixwazî

qok. Peqpeqok teqî. Teq...

Bav awireke dijwar jê veda. Behiya pir tirsîya ku dîsa bav wê lêwik biêşîne. Got:

—Here hundir kuro. Ava bacanê di nanê xwe de bide. Tu ji serê sibe ve bir-çî yî.

Piştî çend rojan Behiya bazinê xwe yê ku hêj ji bûkaniya wê ve mayî bire nik zêringer, wergerande peşa. Qasid şand ji birayê xwe Elo re. Ji bo çûyîna Girnewas dest bi haziriya xwe kir. Wê êvarê berf ku bikeve xewê, çî duayên ku dizanî hemû xwendin. Ji bo ku lawikê wê rihet bibe, hewara xwe gihande weli û nebiyan. Di dilê xwe de got:

—Xwedêyo; roja çarşemê Newas û hemû cinên din wê li hev bicivin. Dibe ku daweta wan jî hebe û bi kêf bin. Bi-

Hinek berhemên nûderketî

Van salên dawî di cîhana weşanxaneyên kurdan de livînek û tevgerêke berbiçav tê dîtin. Heger gotin di cihê xwe de be, em dikarin bi hêsanî bibêjin ku weşanxaneyên kurdan, digel bi pêşdeçûneke giran û hêdî jî, roj bi rojê pêngavên berkeftî diavêjin.

Her çende piraniya van berhemên ku têne weşandin ne bi zimanê kurdî, bi zimanên tirkî, farisî, erebî bin jî, lê naveroka van berhemên ku ne bi zimanê kurdî ne, tev li ser doza kurdî û çareserkirina arîşeya kurdî hatine amadekirin.

Weşanxaneya Nûjen û berhemên wê

Vê weşanxaneyê, ji roja ku dest bi jiyana xwe ya weşanê kiriye, çî bi zimanê kurdî û çî bi tirkî, gelek berhemên heja pêşkêşî xwendevan û xemxurên doza kurdî kiriye. Ji van berheman ên ku niha li ber destên me amadene ev in:

1. Anîlar. (Le bîrewerekanim)

Ev berhem, ji layê siyasetmedar û nivîskarê kurdperwer Refîq Hilmî ve, di destpêka salên 1950'yî de hatiye nivîsîn. Ev pirtûka ku ji bîranînên nivîskar pêk hatiye, wekî sê pirtûkan li pey hev û bi kurmanciya jêrîn yekemîn car her di salên 1950'yî de li Silêmaniyê hatine weşandin û Ji layê xebatkarên Weşanxaneyê Nûjenê ve di yek pirtûkê de hatine komkirin û ev pirtûk di sala 1994'an de bi zimanê tirkî li jêr navê "Anîlar" hatiye weşandin.

Ev pirtûka ku ji 6 beşan pêk hatiye, ji layê naverokê ve gelekî têr e. Nivîskar

Refîq Hilmî, li ser rûdan û buyerên destpêka sedsala bîstan û li ser leyistikên welatên Rojava ên li ser Rojhilata Navîn bi giştî û bi taybetî jî li ser arîşeya kurdî bi hûrbîni rawestiyaye.

Nivîskar, bîranînên xwe yê li ser tevgera Şêx Mahmûdê Berzencî, egerên serkeftina kemalîstan û tîkiliyên wanên digel emperyalîstan bi zimanekî şayik û vekirî li ber çavan radixe.

2. XX. Yüzyıl Başlarında Kürt siyaseti ve Modernizm.

(Di destpêka sedsaliya bîstan de siyasetê kurdî û modernîzm)

Ev pirtûka ku ji du beşan berfireh û ji 182 rûpelên mezin pêk hatiye, ji layê nivîskar Hasan Yıldız ve hatiye amadekirin û di payiza 1996'an de ji layê weşanxaneyê Nûjenê ve du caran hatiye çapkirin.

Nivîskar, di pirtûka xwe de li ser rabûriya gelê kurdî û li ser egerên tîkîlîna serhildanên wan ên di dema Osmanîyan de û li ser siyasetê Osmanîyan ya Rojhilata bi hûrbîni rawestiyaye. Bi kurtayî, li gorî dîtin û daxuyakirina nivîskar, egera tîkîlîna serhildanên kurdan ên di van heftê salên dawî de, nebûna serperîştîyêke modern e û dîsa li gorî nivîskar, heta bi îro jî, bizava gelê kurd negehiştîyê serperîştîyêke modern!

Ji weşanxaneyê Nûdemê...

1. Hingê

Li Bakurê Kurdistanê gava ku helbest, an jî helbesta serbest tîgotin, yekser navê Mamosta Rojen Barnas bi pêş de tê. Bi rastî jî helbestvaniya Mamosta Barnas cihê pesindariyê ye, lê min bawer nedikir ku wekî ristina helbestê wisa çî-

wan karîbe çîrokan jî darêje.

Ev pirtûka (Hingê) ku digel pêşgotina nivîskar ji 6 çîrokan nivîçe pêk hatiye, ji layê weşanxaneyê Nûdemê ve di sala nû (1997) de, li Stockholmê hatiye çapkirin.

Hêjayî gotinê ye ku tevaya çîrokan di vê pirtûkê de, digel hebûna hinek kêmasiyên rêzimanî û bikaranîna devokê herêmî (bixurtî), dîsa bi wî zimanê Rojen Barnas yê rewan û gelêrî hatine darîjtin.

2. Şerefa windabûyî ya Katharîna Blum

Ev pirtûka nivîskarê Almanî Heînrîch Böll ku ji 140 rûpelên normal pêk hatiye, ji layê Şahîne Bekirê Soreklî ve, ji zimanê Almanî bo zimanê kurdî hatiye wergerandin û her di vê sala nû de ji layê weşanxaneyê navbirî ve hatiye çapkirin. D.Ş. TIZYANÎ

Mentelîta Xerab

MAZHAR GÛNBAT

Berî du salan di pey civîneke generalên tirk re, ji nişka ve bi daxuyaniyêke fermî Newroz, weke cejneke tirk hate îlankirin. 'Newroz a tirkan e û ewê herdem tirk bimîne!' gotin. Ji wê rojê ve tewra qelemşorên tirk jî bi siyasetê dewletê re hate guhertin û ewên ku heta wê rojê hebûna Newrozê qebûl nedikirin, ji nişka ve xwe kirin xwediyê Newrozê.

Ji herkesî bêhtir xwendevanên tirk bi van nivîsandinan şaş dibûn. Wekî ku ji xwe bipirsîn; ka ev cejn ji ku derket û kengê bû ya tirkan?! Hinek ji wan dibêjin "Wekî ku ev cejn a me bû, çima heta niha haya me jê tunebû û heta berî bi du salan jî rayedarên dewletê ev cejn tevî rengên ku sembola wê ne, qedexê dikirin û hwd.

Ev cejn di destpêkê de ya kurda bû, a tirkan bû an jî ya gelekî din bû? Esas, zêde ne pêwîst e ku kurd li ser akêbûna Newrozê bi rayedar û qelemşorên dewletê re bikevin nav guftûgoyan.

Eger bersivên kê çawa nêzikê Newrozê dibê û bûye, tewra kê li hemberî wê cejnê çawa bûye û kî çiqas li gorî naveroka wê lê xwedî derdikeve, bînan dayîn, hingê bersiva pirsê 'Newroz a kê ye jî', ji xwe re derdikeve holê.

Li gorî agahiyên dîrokî an jî mîtolojîk, berî 2700 salan şeva 21'ê adarê li serê çiyayên bilind ên Kurdistanê an jî yê welatekî rojhilata Navîn (hûn kîjanê dixwazirî bila ew be), bi pêxistina agirê azadiyê Newroz dest pê dîke. Cih, nav, mênû û awayê rûdana wê bûyerê, li gorî dîrokan û çîrokbêjên gelêrî biguhere jî, naverok û wateya Newrozê jî bo hemû gelan eynî ye. Agirê ku di 21'ê adarê de tê pêxistin mizgîniya hişyarbûn û serhildana gelên bindest li dijî zordestiya kedxwara ye.

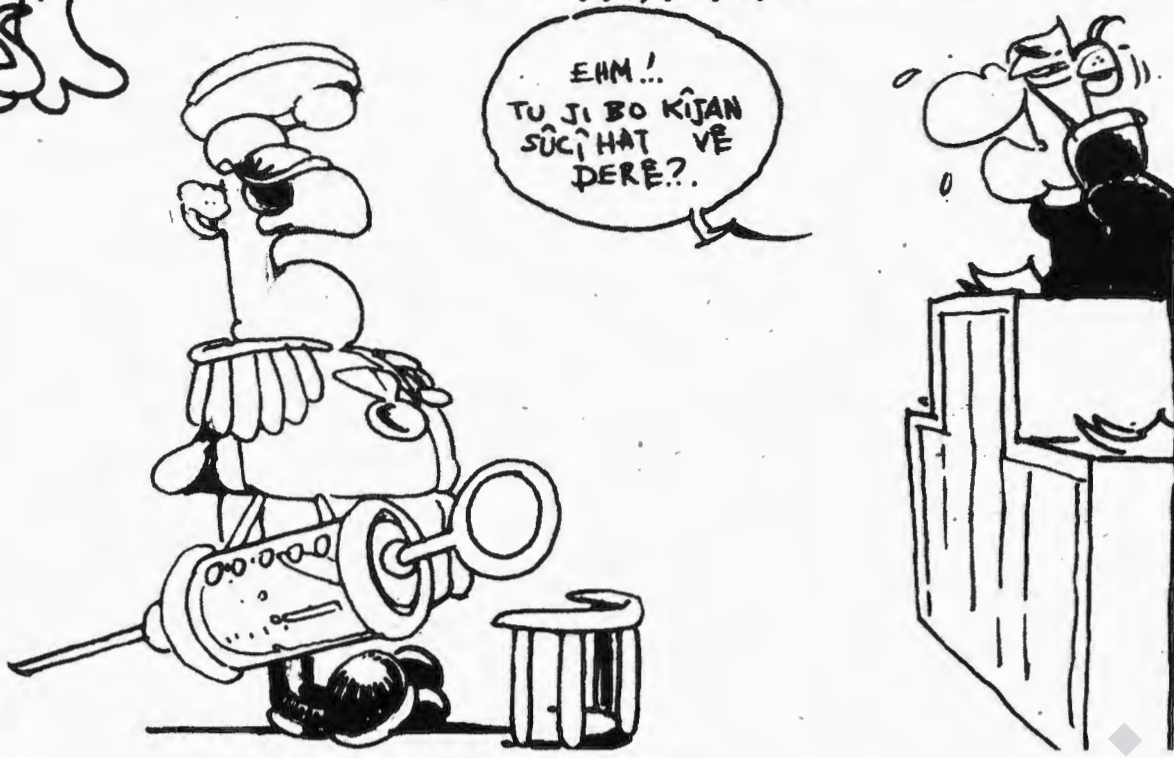
Kawa û Dehaq, du hêman û nûnerên bingehîn in ji bo rûdana Newrozê. Yek jê evîna gelan û daxwaza azadiyê, yê din jî zordestî û kedxwariyê temsîl dîke. Yek jê alîgirê meşa mirovahiyê, yê din astenga li pêşîya wê meşê ye. Tevî wê yekê, serokê azadîxwazan, Kawayê hesinkâr di bûyerê de xwedî roleke sereke be jî, sebebê bingehîn e bûyîn û qewimîna Newrozê Dehaqê mejîxwara e. Ji ber wê yekê dema behsa wê bûyerê bête kirin, li tenişt navê Kawa, bivê nevé, bi xerabî be jî, wê navê Dehaq jî bibore.

Niha yek rabe bipirse, 'Newroz cejna Kawa

ye an ya Dehaq e?', hûnê çî bersivê bidin wê pirsê ku hişê mirovekî normal nikare qebûl bike?

Guftûgoyên li ser akêbûna Newrozê jî hinek dişibin wê pirsê li jor. Ji ber ku Newroz çawa berî 2700 salî jî ber zilma Dehaq rû dabe, îro jî ji cejneke normal bêhtir bûye roja geşkirina agirê serhildanê li dijî zordestiya dewleta tirk. Eger yek bikare bibêje 'Newroz cejna dewleta tirk e', dikare bibêje ew ya Dehaq e jî. Ji ber ku Newroz ji aliyê mirovî, wîjdanî û maf ve, çî qas a Dehaq be û rola wî di wê bûyerê de çî be, ew çend a dewleta tirk e û rola wê jî mîna rola yê din e.

Ji aliyê şêkî ve di navbera wan de cihêrengî hebin jî, mentiq û nêzikahiya wan a ji bo azadiyê jî hev ne dîr e. Li hemberî serhildana gelan û daxwazên mirovan ên ji bo azadiyê em nizanin sicîla Dehaq an jî ya rayedarên dewleta tirk zêde reş e, yanê ku yekî ji wan mejiyê mirovan xwariyê, yê din jî ji guh û tiliyên mirovan koleksiyonan çê dîke, bi kurtî dibê ku awa û teknîk, kuştin û îşkenceyên wan cihê bin, lê belê ev yek ji xwe ji aliyê awira mirovahiyê ve, di girîngiya talî de ye, ji ber ku li vir tiştê girîng mentelîteyê û di gelek bûyeran de baş diyar dibê ku ew her du bi mentelîta xwe pir nêzikî hev in.

Piştewaniya navnetewî ji bo

Belavkarekî Azadiya Welat di televîzyonan de wekî "Terorîst" Li ser maseyê jî digel hin tiştên din û nûsayeke rojnameya Azadiya Welat wekî dokûmanên rêxistinekê hate nîşandan. Halbûkî rojname li gorî zagonên Tirkiyeyê bi temamî qanûnî ye. Ji ber vê tirsandinê di destpêkê de firotina rojnameyê ku 27 hezar bû îro daketiye 3 hezarî.

Azadiya Welat

neyên rojnameyê hatiye girtin û aboneyên rojnameyê tev girtine. Li

da 'hilavestîka filîstinê' îşkenceyê pê dikin, jê dixwazin ku bi wan re hevkarîyê bike û navê kesên ku çûne çiyê bide wan.

Di konferansa HABITAT II'yan, di burosûra ku hatiye belavkirin de navê Azadiya Welat heye û weşan wekî weşeneke nêzî PKK'ê hatiye binavkirin. Di eynî wextî de weşana rojnameyê di burosûrê de wekî nîşana demokrasiya Tirkiyeyê nimandin. Dewlet ji aliyekî ve hebûna rojnameyê ji bo politîkayên xwe bi kar tîne, dixwaze nîşanî raya giştî ya dinyayê bide ku ew çiqas ji pîrsgirêka kurdî re vekirî ye. Ji aliyekî din ve jî bi tedbîrên ku girtina rojnameyê di pişt deriyên girtî de dibe îflasê û xwendevanên rojnameyê yên berdeweam bi derew û pêkûtiyan ji rojnameyê dûr dixê, ji belavkirina rojnameyê re astengiyan derdixê û bi awayekî hostayî pê propogandayê dike. Di burosûra ku navê wê li jor derbas dibe ev hevok bi ber çavê mirovan dikeve "Ji weşaneke kurdî re hewcedarî nîn e, bê eleqebûna xwendevanan jî jixwe vê nîşan dide."

Ji ber vê rewşa tengezar Azadiya Welat di tîrmeha 1996'an de mecbûr ma ku demekê navber bide weşanê. Heke dewleta tirk di rastîyê de hurmetê nîşanî qanûnên navneteweyî bide rojname bi hêsanî dikare derkeve û bi alîkariya xwendevanên xwe bi xurtî li ser piyan raweste.

bajarên kurdan rojnameyên ku nayêne xwestin navê wan ji aliyê polîsan ve li bayfyan tê belavkirin û ji bayfyan dixwazin ku kesên wan rojnameyan bikire nav û navnîşanên wan bidine polîsan. Ji ber ku ev rewş ji aliyê xwendevanan tê zanîn, dev ji rojnameyê berdidin û bayiyên ku rojnameyê difiroşin zira nefirota rojnameyê didine ber çavê xwe rojnameyê an îmba dikin, an jî qet pakêta venakin.

Roja 1.5.1996'an belavkarekî Azadiya Welat di televîzyonan de wekî "Terorîst" Li ser maseyê jî digel hin tiştên din û nûsayeke rojnameya Azadiya Welat wekî dokûmanên rêxistinekê hate nîşandan. Halbûkî rojname li gorî zagonên Tirkiyeyê bi temamî qanûnî ye. Ji ber vê tirsandinê di destpêkê de firotina rojnameyê ku 27 hezar bû îro daketiye 3 hezarî. Tevî ev firotin li Tirkiyeyê nêzî traja weşanên din ên hefteyî be jî pêkûtiya li ser rojnameyê bi awayekî xwe dide nîşan.

Piraniya nivîsên di Azadiya Welat de li ser çand û huner, şano, sînema û edebiyatê ne. Di tîrmeha 1996'an de belavkarekî rojnameyê ku 17 salî ye hildane binçav û bi meto-

Destpêk Rûpel 4

Li aliyê dinê paradoksa herî mezin ew e ku dema hewce dike nivîsên bi vî zimanî werdigerînin tirkî, wergera wan jî bi piranî ji aliyê polîs û hin memûrên ku di daîreyên dewletê de dixebitin ve tê kirin û ev kes pir xelet wergêriya zimanê kurdî dikin Minak "Edene dibe bajarekî kurdan" wekî "Edene bajarekî kurdan e" hatiye wergerandin (Welatê Me hejmar 6 25.1.1994 rûpel 16). Parêzerê rojnameyê bal kişand xeletiya wergeranivîsan, lê tu encam jê nemand.

Ji bilî vê rewşa fermî di pratîkê de astengiyan din giraniyêke din derdixê holê. Postexaneyên tirk rojnameyê wekî berhemêke qedexê bêqanûnî dibînin, pakêtên wê qebûl nakin û pakêtên ku qebûl dikin jî bi awayekî îmba dikin. Bi vî awayî rojname nagihîje destê aboneyên xwe. Ev rewş jî aboneyan ji rojnameyê dûr dixê. Li aliyê din li aboneyan tadevî û tehdît tê kirin. Xwendevanekî rojnameyê ku mamoste ye li Bîngolê jî ber ku rojname xwendiyê ji karê xwe hate avêtin, di ser belavkarekî rojnameyê navnîşanên abo-

Ferhengok

akêbûn: malê kê
arîşe: pîrsgirêk, kêşe, problem
bizav: tevger (hareket)
cimexweş: herimî (huysuz)
dêrinî: esalet
dirûv: xuyang (görünüş)
diyarî: xelat (hediye)
elend: berbang, berbeyan, şefeq
fêrgeh: dibistan (okul)
gimewas: ziyareteke li Nisêbinê
gorepan: meydan, qad, meydan
gopîtk: zîrve, lûtke
hevpişe: kesên ku eynî karî dikin
hindikahî: hûrmetewe, (egalîte)
kendav: xelîc (körfez)

kind: zilet, esaret, serşorî
mêjû: dîrok, tarîx
noker: xulam, sapan
pîrîsk: zerre (zerrecik)
qaşo: goya, xwedêgiravî (sözde)
rabûrî: çûyî, mazî
revendî: koçer
rewîşt: aqlaq, sinc
rewneq: al (sancak)
rêbaz: tradîsyon (akım)
rêje: nîsbet, kelîj
rêpîvan: meş û rêveçûn
sermedî: timî, ebedî

serperîştî: rêberî, pêşengî
stûr: qalind (kalın)
sûd wergirtin: İstifadekirin
şar: bajar
Şayik: rewan, hilû
şikeva: hevîrê bi havên
şevzeşengî: reştarî
tekûz: tam, bêkêmanî, saxlem
tenanet: bi tenê
teyisandin: biriqîn (parlama)
vemayîn: dereng mayîn
vemayên we: dûvajoyên we
xoşdîvî: xoşewîst, delal, ezîz
yarîgeh: qada listinê
zêrevan: nobedar

WELAT

Rojnameya Hefteyî
(Haftalık Gazete)

Li ser navê
Zerya Basın ve
Yayıncılık
San. Tic. Ltd. Şti.
(adına)
Xwedî (Sahibi)
CELALETTİN
YÖYLER

NAVNÎŞAN
Ayhan Işık Sk. No:23/3
Beyoğlu / İSTANBUL
TEL-FAX
(0 212)
251 90 13

Gerînendeyê Weşanê
(Yayın Yönetmeni)
SAMİ TAN

Berpîrsê Karên
Nivîsaran
(Yazı İşleri Müdürü)
DÜZGÜN DENİZ

Berpîrsê Saziye
(Müessese Müdürü)
TAHİR ELDEMİR

ÇAPXANE
Yeni Asya Matbaacılık
A.Ş.

BELAVKIRIN
BIRYAY Dağıtım

NÜNERİTİYÊN ME
(Temsilciliklerimiz)
Nimînendeyê Giştî
yê Ewrûpayê:

M. Rojava
Suriye: Jan Dost
Helîm Yûsiv
Berlin:

Silêman Sido
49-30-69002695

Hannover:
Selîm Biçûk
49-5721-81360

Munchen:
Mâhmud Gergerli
49-871-670884

Bruksel:
Medenî Ferho
32-02-466037

Stockholm:
Robîn Rewşen
46-8-7510564

Bonn:
Ahmet Baraçkılıç
49 228 66 62 49

Celle:
Wezir Saçık
49 50 52 87 36

Jenosîdê Kurdan di ser kurdan

Roja wehşetê

“Di sala 1988’an roja 16’ê adarê de min ji ajansên biyan nûçeya Qetliama Helebçeyê bihist û ez çûm bajarê Helebçê. Wê rojê hin bombebarana hewayê dewam dikir. Çawa ku mirov dikete hundirê, bajêr didît ku hemû tiştên zindî mirine, tenê firaq miraq mane.

Di vê wehşetê de 4 cure bombeyên kîmwewî hatine bikaranîn (yên ku organên hundirîn ên mirov parçe dikin, yê hişê mirov ji serê mirov dibin) Bi piranî zarok û jin bûn ên ku hatibûn kuştin. Her wekî cihûyên ku di destê nazîyan di hundirê odayên gazê de bi hev re dihatin kuştin, li vir jî hinek mirovan ji bo ku hev û din biparêzin û wekî çareyeke xelasiyê hev û du hembêz kiribûn. Gava ku bombeyên kîmyewî diavêjin nav însanan, bêhna wan diçike bi hev ve hildikişin ber bi jor de ji bo ku bêhnê bistînin, wisa li ser hev bi komî hatibûn kuştin.

Hin jê li ser xwarinê ketibûn, hin zarok jî çenteyê wan ê dibistanê di destê wan de bû, dema ku diçûn dibistanê di rê de miribûn. Dê û bavên zarok hembêz kiribûn lê ew jî xelas nebûbûn. Însanên ku ji bajêr xwestibûn birevin derkevin, li serê rê miribûn, wekî zeviya ji însanan bû. Yê ku xelas bûbûn çend kes bûn û wan jî xwe di bohrman de parastibûn.”

Çavdêriyên xwe bi gotinên li jorê anî ziman rojnameger û xwediye pirtûka “Sessîz Tanîk” Ramazan Öztürk, di panela roja salvegera 9’an a Qetliama Halabçeyê de. Ev panela roja 16’ê adarê li HADEP’a Bağçîlarê hate lidarxistin. Ramazan Öztürk axaftina xwe bi van gotinan qedand: “Li gorî doktorên Îranê ku kesên birîndar mûeyene dikirin, digotin ku ev mirovên birîndar ger ji mirinê xelas bibin jî wê seqet bimînin.” Dîsa li gorî gotinên Ramazan Öztürk, Tirkiyeyê di vê mijarê de li nik Saddam cih girtibû. Heta di şerê Körfezê de hin birîndar ji layê hemşîreyên tirk ve dihatin derman kirin û rayedarekî tirkan digot: “Di nav van de yê ku bi bomyên kîmyewî birîndar bûne tune ne.” Her wiha Öztürk da zanîn ku vê daxuyaniyê hinekî be jî Saddam ji sûcdariyê xelas kiriye û ancax Qetliama Helebçeyê piştî şerê Kendavê hatiye rojê cihanê.

Mafên demokratîk û federasyon

Ji beşdarên panelê rêveberê HA-DEP’a Stenbolê Mahmut Can jî li ser dîroka qetliamê sekîni û bal kişand ser hinek mijaran. Li gorî Can ji bo ku gelê kurd birûmet bijî, pêwîst e, ew hîni politikayê bibe û sedema biserneketa gelê Başûr bizane. Mahmut Can wiha axivî:

“Li Başûr serokatî girêdayî eşîretê ne. Serokatîyên bi vî rengî nikarin doza xwe bi raya giştî ya cihanê bidin peji-randin.” Her wiha rayedarê HADEP’ê Mahmut Can bi bîr xist ku rejîmên faşîst nahêlin ku gelên cihanê bi sûcên wan bihesin. Digel vê yekê wî got ku rêxistinên gel bi politikayên xwe girêdayî hêza gelê xwe bin. Di dawiyê axaftina xwe de Mahmut Can wiha got: “Ji bo ku Helebçeyên din neyên serê gelê kurd gerek mafên xwe yê demokratîk û statûyeke federalî bi dest bixe.”

Hişmendîya kurdîyê girîng e

Nivîskar û rojnamegerê kurd Faik Bulut jî, li dijî rejîm û sedemên sernekeftina kurdan nêrîn xwe anî ziman û got: “Dîroka me bi aliyekî xwe dîroka serhildanan e, bi aliyekî jî dîroka îxanetê ye. Her wiha jî dîroka me dîroka kesên eslê xwe nizanin e.” Bulut diyarkir ku kurd ji rîya mirinê vegeyirane, ev şensê wan ê talî ye. Li gorî Faik Bulut pişgîrêka kurdan di sala 1916’an de dest pê dike. Faik Bulut da zanîn di Serhildana Koçgîrî de jî bi dehan gund û malên kurd û yê alewîyên kurd hatin şewitandin. Her wiha Bulut, bal kişand ser Seyid Rîza û alewîyên kurd û daxuyand ku Seyid Rîza hîn di wê demê de ji bo alewîyên kurd otonomî, cexxane (Cem evlerî), di-

Faik Bulut got: “Dîroka me bi aliyekî xwe dîroka serhildanan e, bi aliyekî jî dîroka îxanetê ye. Her wiha jî dîroka me dîroka kesên eslê xwe nizanin e.” Bulut diyarkir ku kurd ji rîya mirinê vegeyirane, ev şensê wan ê talî ye.

bistanên herêmî yê bi şev û roj (yatılı okul) ku tê de zarok bi zimanê zikmakî perwerde bibin pêwîst in. Her wiha Seyid Rîza hê di sala 1937’an de ev daxwaza pir girîng anîbû zimên û gotibû ku ‘mîrov divê ji layê kulturî ve nayên asîmîlekirin.’

Bulut bi bîr xist ku li Kurdistanê gelek tevkujiyên wekî tevkujiya Helebçê pêk hatine. Wî bo nimûne jî diyar kir ku li Geliyê Zilan 15 hezar mirov hatine qetlikirin. Nivîskarê kurd Qetliama Serhildana Şêx Seîd û Qetliama Sasonê jî wekî du nimûneyên din pêşkêş kirin.

Faik Bulut li ser Helebçeyê jî ev got:

“Bi qetliama Helebçeyê mejiyê me bombe kirin. Seddam li Sulêmaniyê mizgeftê çêdikir û li ser navê dîn ‘siyaseta mizgeftan’ dikir. Bi vî awayî gelê kurd asîmîlekir. Niha jî Refah wisa dike.

Helebçê, mirovên ku li Çulemêrgê di nava çopê de li pariyek nan digerin, helebçê û mirovên ku li Amedê di nav pîrik û heriyê de ji xwe re pariyek (gepik) nan didin hev ne dûrî hev in.

Faik Bulut axaftina wiha qedand: “Rastiyeke kurdan jî girîngiya serokatîyê ye. Hemû mercên erênî û neyînî ku kurdan di jiyana xwe de bihartiye di sala 1984’an de bi hemû taybetiyên xwe ve derketê holê. Divê mirov li dema niha binêre û ji dema borî dersan bigire.” Dûre nivîskar, bal kişand ser rewşa kurdan a li Rojhilata Navîn û got: “Ger ku meseleya alê nebûya îro li Rojhilata Navîn tenê wê gotin li ser “Susurluk û pişgîrêka kurdan” bûya û dewletên rojava bêhtir wê giranî bidana ser pişgîrêka kurdan û bi ser dewleta tirk ve biçûna.” Li ser pişgîrêka Bulut bal kişand pêwîstiya “hişmendîya kurdîyê” û got: “Di nav heriyê de berhevkirina nan çî ye? Di vir de, girîngiya hişmendîya kurdîyê xwe de xuyandin. “Ez kurd im, lê tirk im” heya ev mejî neyê guhartin, em tiştêkî bi dest naxin.” Faik Bulut diyarkir ku ji bo serkeftinê rêxistineke modern û artêşeke modern pêwîst bûye û ew rêxistin û artêş jî piştî 1984’an derketine holê.

Ji Enstîtuya Kurdî Mevlut Çetinkaya, bi van gotina dest bi axaftina xwe kir: “Wê demê ji aliye têkoşîna neteweyî ve hin herêm wekî “Herêmên Xilasbûyî” hatibûn îlankirin. Helebçê jî berî ku wê tekeve nav “Herêmên Xelasbûyî”, ji aliye Seddam ve û bi hevkarîya komara tirk qetliam hate kirin.” Çetinkaya da xuy-

kirin ku hin xayînen mîlî yê li Kurdistanê jî alîkarî kirine; her wiha mijokên ku li Kurdistanê dijîn bi saya serê van dijîn. Di dawiyê de wî xwest ku kurd çarentîsa xwe bi destê xwe binivîsin.

Gerîndeyê Weşanê yê Rojnameya Hêvî Fehim Işık jî ku Qetliama Helebçê dîtiye jî li ser sedemên qetliamê rawestîya Işık da xuyakirin ku gava li Îranê komara îslamî ava bû, dewletên rojavayî ew ji xwe re wekî tehdît dîtine û alîkarîya Iraqê kirine. Fehim Işık bi bîr xist ku Saddam hemû çek ji Almanya û Dewletên rojavayî standine.

SEWDA ELDEMİR